

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Agnesos Tylingo,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą
Criminal liability for sexual harassment**

Vadovas: lekt. Marius Aidukas
Recenzentė: doc. Dr. Ilona Michailovič

Vilnius

2021

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe analizuojama seksualinio priekabiavimo sudėtis: atskiri jos požymiai, jų turinys, tarpusavio ryšys, atskleidžiami sunkumų teisinėje praktikoje keliantis sudėties aspektai. Be to, nacionalinėje teisėje įtvirtinta seksualinio priekabiavimo nusikalstamos veikos sudėtis lyginama su seksualinio priekabiavimo nusikalstamos veikos sudėtimis, įtvirtintomis Vokietijos ir Prancūzijos baudžiamuosiuose įstatymuose.

Pagrindiniai žodžiai: nusikalstamos veikos seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, seksualinis priekabiavimas, seksualinio priekabiavimo kvalifikavimas.

This master's thesis analyzes the composition of sexual harassment: its individual features, their content, interconnection, it also discloses compositional aspects that present difficulties in legal practice. Moreover, the composition of sexual harassment established in national criminal law is compared with Germany and France criminal legal regulation of sexual harassment.

Keywords: criminal offenses against freedom of human sexual self-determination and inviolability, sexual harassment, qualification of sexual harassment.

TURINYS

Ižanga	2
1. Seksualinio priekabiavimo kriminalizavimo socialinės, teisinės prielaidos ir reiškinių paplitimas	5
1.1 Socialinės seksualinio priekabiavimo kriminalizavimo prielaidos ir paplitimas	5
1.2 Teisinės seksualinio priekabiavimo kriminalizavimo prielaidos	10
2. Seksualinio priekabiavimo nusikalstamos veikos sudėties analizė	14
2.1.Saugomas teisinis gėris ir nukentėjęsysis	14
2.2. Seksualinio priekabiavimo veikos	19
2.3 Priklausomumas	25
2.4 Kaltė ir specialus tikslas	31
2.5. Seksualinio priekabiavimo subjektas	37
3. Seksualinio priekabiavimo atirbojimas nuo kitų teisės pažeidimų bei nusikalstamų veikų	40
Išvados	49
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	51
SANTRAUKA	58
SUMMARY	59

Ižanga

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) XXI skyriuje įtvirtintos nusikalstamos veikos, kuriomis kėsinama į seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą ir taip padaroma didelė fizinė bei moralinė žala net tik konkrečiam asmeniui bet ir visai visuomenei. Šiame skyriuje įtvirtinta ir seksualinio priekabiavimo norma, kuri teisinėje literatūroje nėra plačiai nagrinėta, jos taikymas kelia nemažai teorinių ir praktinių problemų.

Baudžiamosios teisės doktrinoje ir negausioje teismų praktikoje vis dar nėra nusistovėjęs vieningas šios normos ir jos požymių aiškinimas, lieka nemažai prieštaravimų ir neaptartų klausimų. Išsamesnė jų analizė gali būti reikšminga teismų ir kitų teisinių institucijų praktikai, nes teisingas seksualinio priekabiavimo požymių suvokimas lemia teisingą baudžiamojo įstatymo taikymą.

Tema taip pat aktuali todėl, kad seksualinio priekabiavimo norma suformuluota maždaug prieš dvidešimt vienerius metus, o per šį laikotarpį įvyko nemažai pokyčių visuomenėje ir jos gyvenime. Taip pat atlikta nemažai pakeitimų užsienio valstybių įstatymuose, nustatančiuose atsakomybę už seksualinį priekabiavimą, todėl galima atrasti pozityvių pavyzdžių. Jų pateikimas gali būti reikšmingas tobulinant BK 152 straipsnyje įtvirtinto baudžiamojo nusižengimo sudėtį.

Darbo tikslas. Pagrindinis šio magistro darbo tikslas – remiantis nacionaliniais ir užsienio valstybių baudžiamaisiais įstatymais, baudžiamosios teisės doktrina, teismų praktika išanalizuoti seksualinio priekabiavimo sudėtį.

Darbo uždaviniai. Darbo tikslui įgyvendinti keliami tokie uždaviniai:

1. atskleisti seksualinio priekabiavimo kriminalizavimo socialinės ir teisines prielaidas;
2. išanalizuoti seksualinio priekabiavimo objektyviuosius ir subjektyviuosius požymius, atskleisti jų turinį;
3. palyginti nacionaliniame ir užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintos seksualinio priekabiavimo sudėties požymius;
4. atskleisti seksualinio priekabiavimo santykį su kitais panašiais teisės pažeidimais ir nusikalstamomis veikomis.

Darbo objektas. Šio magistro darbo objektas yra seksualinio priekabiavimo sudėtis. Siekiant nuoseklaus tyrimo aptariamos socialinės ir teisinės veikos kriminalizavimo prielaidos, sudėties požymiai, atirbojimas nuo kitų nusikalstamų veikų. Bausmės už šį baudžiamąjį nusižengimą darbe nėra analizuojamos, nes bausmių už seksualinį

priekabiavimą ribos ir jų rūšys yra specialus klausimas. Išsami jo analizė galima tik bendrame baudymų už nusikalstamas veikas seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui bei kai kurių kitų nusikalstamų veikų kontekste, o ribota magistro darbo apimtis neleidžia šio klausimo išsamiai ir tinkamai atskleisti.

Metodologija. Tiriant objektą ir siekiant darbo tikslo naudojami šie metodai:

1. istorinis – naudojamas atskleisti seksualinio priekabiavimo kriminalizavimo istorines ir teisines prielaidas;
2. lingvistinis – naudojamas atskleisti sąvokų turinį ir reikšmę;
3. aprašomasis - naudojamas atskleisti seksualinio priekabiavimo sampratą ir identifikavimo kriterijus;
4. lyginamasis – naudojamas lyginant Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose numatytą seksualinio priekabiavimo draudimą;
5. loginis – analitinis – naudojamas aiškinant teisės normos turinį, formuluojant išvadas, darant apibendrinimus;
6. teologinis – naudojamas siekiant atskleisti tikruosius įstatymų leidėjo ketinimus.

Darbo originalumas. Seksualinio priekabiavimo norma Lietuvos baudžiamajame kodekse yra nauja, todėl baudžiamosios teisės doktrinoje plačiai nenagrinėta. Jos analizę moksliniuose straipsniuose atliko P. Veršėkys ir V. Dvilaitis, kuris iš esmės aptaria skirtingų rūšių atsakomybės už seksualinį priekabiavimą atribojimo klausimą. Trumpai apie šią normą yra užsiminęs O. Fedosiuk, nagrinėdamas dirbtinio kriminalizavimo problemą. Užsienyje seksualinio priekabiavimo normos kriminalizavimo pagrįstumą analizavo C. N. Baker, K. Zipel, T. Hornale, L. C. Hebert.

Šia tema yra Lietuvoje per penkerius metus parašytas tik vienas magistro darbas. Jame U. Urbšytė analizavo ar seksualinio priekabiavimo norma neprieštarauja *ultima ratio* principui.

Šis magistro darbas yra originalus tuo, kad jame analizuojamas kiekvienas seksualinio priekabiavimo sudėties požymis, atskleidžiama jo problematika, pateikiama doktrinos ir naujausios teismų praktikos analizė.

Šaltiniai. Pagrindiniu šio magistro darbo šaltiniu yra Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Taip pat remtasi ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksu, Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu, Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymu bei kitais teisės aktais. Aptariant

baudžiamosios atsakomybės klausimą užsienio valstybių teisėje remtasi Prancūzijos ir Vokietijos baudžiamaisiais įstatymais.

Atliekant doktrinos analizę remtasi P. Veršekio disertacija, skirta vertinamųjų požymių analizei, Lietuvos baudžiamosios teisės komentarais ir baudžiamosios teisės specialiosios dalies ir kitais vadovėliais. P. Veršekio, V. Dvilaičio, O Fedosiuk, G. Švedo ir kitų moksliniais straipsniais. Analizuojant baudžiamosios teisės doktriną ypatingas dėmesys skirtas T. Hornale ir L. C. Hebert mokslinėms publikacijoms.

Analizuojant teismų praktiką remtasi 2009-2021 m. baudžiamosiomis bylomis nagrinėtomis apylinkių, apygardų teismuose, Lietuvos apeliaciniame teisme bei Lietuvos Aukščiausiajame Teisme.

1. Seksualinio priekabiavimo kriminalizavimo socialinės, teisinės prielaidos ir reiškinių paplitimas

1.1 Socialinės seksualinio priekabiavimo kriminalizavimo prielaidos ir paplitimas

Žmogaus seksualinę veiklą sąlygoja pati jo prigimtis. Seksualinis gyvenimas – tai fizinių, psichinių, psichologinių, somatinių ir socialinių procesų bei santykių, kurie yra biologiškai nulemti ir jais siekiama patenkinti seksualinį ir giminės pratęsimo instinktą, visuma (Nocius, 1998, p. 88). Būtent šie prigimtiniai instinktai nulėmė tai, kad prielaidos seksualinio priekabiavimo kriminalizavimui atsirado dar vergovės laikotarpiu, kuomet išryškėjo pirmosios tokio elgesio apraiškos. Jos siejamos su pavaldumo santykiais susiklostančiais tarp vergvaldžio ir kilnojamuoju turtu pripažįstamo vergo (Mackinon, Siegel, 2003, p. 15). Pažymėtina, kad su šiuo nepageidautinu seksualinio pobūdžio reiškiniu paprastai susidurdavo nelaisvėje buvusios moterys, tačiau literatūroje randama nuomonių, kad aukomis galėjo būti ir teisiškai kitokioje padėtyje buvusios laisvos moterys, dirbusios turtingų žemvaldžių ūkiuose. Viduramžiais įsivyravusi antiseksualinė, kūniškus malonumus smerkianti, visišką susilaikymą išaukštinanti ideologija neužkirto kelio seksualinio priekabiavimo plitimui. Nors šiuo laikotarpiu griežtoje dievobaimingoje visuomenėje apie tokius atvejus buvo paprastai nutylima, istorinėje literatūroje randama šio nepageidautino elgesio apraiškų pavyzdžių. Kaip antai, XII amžiaus Prancūzijoje aprašytas atvejis apie garsų filosofą, teologą P. Abelarą, kuris seksualiai priekabiavo prie savo mokinės Heloisos. Istorikės L. Bitel teigimu, tokių atvejų pasitaikydavo dažnai, tačiau su šiuo elgesiu buvo kovojama tik tuomet, kai vienas galingas vyras priekabiavo prie kitam galingam vyrui priklausančios moters (Bitel, 2002, p. 112).

Seksualinio priekabiavimo problema tapo ypač aktuali industrializacijos laikotarpiu, kai į darbo rinką plačiau įžengė moterys. Darbdaviai, profesinės sąjungos ir darbuotojai tapo susiję su socialiniais – lyčių darbo vietoje santykiais, kai atsirado daugiau moterų, dirbančių kartu su vyrais. Moterų įžengimas į tokią darbo aplinką, kur dominavo vyrai, nulėmė tokio pobūdžio lyčių konfliktą (Zippel, 2006, p. 11). Visuomenėje vyravusi nuomonė, jog patraukli moteris darbe gali sulaukti vyrų dėmesio, tačiau toks dėmesys yra „gana nekenksmingas vyriškas elgesys, į kurį neturėtų būti žiūrima pernelyg rimtai“ (Dromm, 2012, p. 21) ir seksualinio priekabiavimo pateisinimas nurodant, jog – tai natūralios traukos tarp vyro ir moters pasekmė (Tangri, *et al.*, 1982, p. 50), paskatino moteriškos lyties atstoves kovoti už savo politines, ekonomines ir socialines teises bei sudarė prielaidas feminizmo judėjimo atsiradimui.

Feminizmo plitimo rezultatas – 1970 m. Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) įtvirtintas seksualinio priekabiavimo apibrėžimas. Seksualinis priekabiavimas buvo suprantamas kaip tam tikra galios ir piktnaudžiavimo valdžia forma ir labiausiai sietinas su darbo teisiniais santykiais. Literatūroje teigiama, kad šis nepageidautinas elgesys pasireiškė tada, kai priekabiautojas užėmė aukštesnes pareigas nei auka, todėl yra tiesiogiai susijęs su kaltininko valdžios statusu (Stockdale *et al.*, 1995, p. 480). Feminisčių teigimu, apsaugoti nukentėjusią moterį ir kovoti su šiuo neigiamas emocijas, fizines pasekmes sukeliančiu, fenomenu buvo galima tik atkreipiant visuomenės dėmesį ir priimant atitinkamus teisės aktus. Būtent todėl XX a. 9 dešimtmetyje JAV, Kanadoje, Vokietijoje apie seksualinį priekabiavimą pradėta kalbėti ir politinėje arenoje, leidžiama specialioji literatūra, akcentuojanti šio reiškinio žalą (Zippel, 2006, p. 14).

Pastebėta, kad seksualinis priekabiavimas neigiamai veikia visą nukentėjusiojo gyvenimą. Pirmiausia, šis reiškinys sukelia didelę emocinę įtampą, kuri gali būti fizinių (pvz.: nuovargio, nemigos) ar psichinių negalavimų priežastis. Įvairūs autoriai nurodo, jog asmenys, patiriantys seksualinį priekabiavimą, neretai išgyvena nerimą, depresiją, galvos skausmus (Wolff, *et al.*, 2016, p. 365). Taip pat praranda pasitikėjimą savimi, sumažėja jų darbo ar mokslo kokybė, o tai gali turėti neigiamą ilgalaikį ekonominį poveikį (Vengalė, 2012, p. 23). Atlikti tyrimai taip pat rodo, kad asmenys susidūrę su šiuo nepageidautinu elgesiu yra mažiau patenkinti savo gyvenimo kokybe ir pasiekimais, linkę piktnaudžiauti alkoholiniais gėrimais (Vagonis, *et al.*, 2015, p. 50). P. Veršekys pastebi, kad seksualinis priekabiavimas dar didesnę pavojingumą įgyja tada, kai su juo šeimoje susiduria nepilnamečiai. Jie yra labiau socialiai pažeidžiami, gali nevisiškai suvokti priekabiautojo atliekamus veiksmus ir nemokėti nuo jų apsiginti. Be to, šis nepageidautinas seksualinio pobūdžio elgesys gali turėti neigiamos įtakos jaunuolių protinei, psichinei ar net lytinei raidai (Veršekys, 2008, p. 196). Matyti, kad seksualinis priekabiavimas ne tik sukelia daug žalos nukentėjusiojo fizinei, psichinei sveikatai, darbo bei mokymosi kokybei, bet ir turi kitokių socialinių ir ekonominių padarinių, kurie kelia grėsmę normaliam visuomenės funkcionavimui.

Šiandien pripažįstama, kad seksualinis priekabiavimas padaro daug žalos įstatymu saugomiems teisiniams gėrimais, tačiau jis tebėra plačiai paplitęs. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros 2014 m. atlikto tyrimo rezultatai atkleidžia, kad seksualinį priekabiavimą Europos Sąjungos valstybėse bent kartą gyvenime yra patyrusios nuo 45% iki 55% moterų, vyresnių nei 15 m. metų amžiaus, o nuo 13% iki 21% jį patyrė per paskutinius 12 mėnesių. Net 32% moterų su šiuo nepageidautinu reiškiniu susidūrė darbo ar mokymosi vietoje (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2014). Tyrimo

rezultatai atskleidžia, kad Europoje seksualinį priekabiavimą bent kartą gyvenime patiria kas antra moteris. Tačiau būtina pažymėti, kad šio nepageidautino elgesio aukomis tampa ir vyrai. Europos parlamento duomenimis net 10% vyrų yra susidūrę su seksualiniu priekabiavimu darbe (Europos parlamentas, 2018). Manytina, kad šis skaičius gali būti dar didesnis, nes vyrai dėl savo vaidmens visuomenėje, užimamos socialinės padėties yra linkę rečiau pranešti apie tokio nepageidautino elgesio apraiškas. Be to, įvairūs autoriai akcentuoja, jog vyrai prasčiau atpažįsta šį reiškinį, latentiskumą lemia ir stereotipinis seksualinio priekabiautojo vaidmens priskyrimas vyriškajai lyčiai. Atlikti tyrimai rodo, kad skiriasi tik subjektyviai vertinama vyrų ir moterų seksualinio priekabiavimo patirtis – moterys nurodo patiriančios daugiau seksualinio priekabiavimo nei vyrai, tačiau objektyviai matuojami vyrų ir moterų seksualinio priekabiavimo patirties rodikliai nesiskiria (Nielsen *et al.*, 2010, p. 273).

Minėto tyrimo duomenimis Lietuvoje per tą patį laikotarpį nuo seksualinio priekabiavimo nurodė nukentėjusios 9% apklausos dalyvių, o vertindamos seksualinio priekabiavimo patirtį per visą savo gyvenimą nuo 15 metų amžiaus, su seksualiniu priekabiavimu teigė susidūrusios 35% moterų. Duomenų apie tokio pobūdžio vyrų patirtį Lietuvoje – nėra. Gerokai žemesnę seksualinio priekabiavimo statistiką Lietuvoje rodo ne tik tarptautiniai tyrimai, bet ir Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ataskaitos ir Lietuvos Generalinės prokuratūros pateikiami duomenys (Čeponytė, Žardeckaitė-Matulaitienė 2017, p. 62). Štai nuo 2011 m. iki 2017 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo tik penkis skundus dėl patirto seksualinio priekabiavimo (Čeponytė, Žardeckaitė-Matulaitienė, 2018, p. 89). Generalinės prokuratūros duomenimis, 2010-2016 metais buvo pradėti tik 28 ikiteisminiai tyrimai dėl seksualinio priekabiavimo (2010 m. - 7; 2011 m. - 5, 2012 m. - 6, 2013 m. - 4, 2014 m. - 0, 2015 m. - 4, 2016 m. - 2), iš jų 13 baigti baudžiamąją bylą perdavus teismui. Nuo 2010 m. išnagrinėjus baudžiamąsias bylas teisme dėl seksualinio priekabiavimo buvo nuteista 12 asmenų, tačiau pažymėtina, jog vien už seksualinį priekabiavimą nuteisti tik 4 asmenys, kiti asmenys kartu buvo nuteisti ir už kitas seksualinio pobūdžio nusikalstamas veikas (Lietuvos Respublikos ketvirtasis pranešimas..., 2018). Kita vertus, net ir šių pateiktų statistinių duomenų Europoje ir Lietuvoje negalima vertinti kaip tikslaus seksualinio priekabiavimo atvejų skaičiaus, nes ne visi seksualinio priekabiavimo atvejai vertintini kaip seksualinis priekabiavimas baudžiamosios teisės prasme. Be to, literatūroje randama nuomonių, kad šiai veikai būdingas didelis latentiskumas, daugybė atvejų oficialiai neregistruojami (Brooks, Perot, 1991, p. 47).

Valstybių politika seksualinio priekabiavimo atžvilgiu skiriasi. Nuo šios veikos nukentėję asmenys gali ginti savo pažeistas teises civilinės ar administracinės teisės numatytomis priemonėmis, tačiau išimtiniais atvejais turi taikoma baudžiamoji atsakomybė. Pasak O. Fedosiuk, veika turi būti kriminalizuojama, o baudžiamoji atsakomybė kaip *ultima ratio* priemonė taikoma tik tuomet, kai tai pagrįsta būtinumu, efektyvumu ir ekonominiu tikslingumu (Fedosiuk, 2012, p. 722). Būtinumas grindžiamas kitokių efektyvių priemonių nebuvimu arba jų trūkumu. Kaip antai, seksualinis priekabiavimas šeimos santykiuose nepatenka nei į administracinės, nei į darbo teisės reguliavimo sritį, todėl kyla būtinybė jį kriminalizuoti. To nepadarius bus pažeistas teisingumas ir padaryta didelė žala ypatingai saugomoms socialinėms vertybėms, o kaltininkas išvengs atsakomybės. Kita vertus, doktrinoje galima rasti ir kitokią poziciją. Pavyzdžiui, G. Švedas nurodo, kad baudžiamosios atsakomybės būtinumas neturėtų būti siejamas su kitų efektyvių teisinės gynybos priemonių neegzistavimu. Autoriaus nuomone, atvirkščiai, baudžiamoji teisė gali duoti pozityvių rezultatų tik tada, kai ji taikoma kompleksiskai su kitomis priemonėmis, skirtomis tam tikro nepageidaujamo elgesio priežastimis ir sąlygoms pašalinti arba neutralizuoti (Švedas, 2012, p. 18).

Baudžiamosios teisės moksle nurodoma, kad veikos kriminalizavimui reikšmingas ir daugumos piliečių įsitikinimas, kad baudžiamasis įstatymas gina tą vertybę, kuri yra gyvybiškai svarbi tam, kad visuomenėje vyrautų pageidaujama tvarka (Švedas, 2012, p. 14). Ilgą laiką seksualinis priekabiavimas buvo toleruojamas ir nelaikomas pavojingu. Kaip pažymi P. Veršekys, į šį reiškinį buvo „žiūrima pro pirštus“ (Veršekys, 2008, p. 196). Autorės nuomone, šiuo metu požiūris į seksualinį priekabiavimą yra pasikeitęs ir visuomenėje vyrauja pozicija, kad šiuo nepageidautinu seksualinio pobūdžio elgesiu yra padaroma didelė žala, kėsinama į Konstitucijoje pripažintas žmogaus teises, todėl už jį proporcinga taikyti ir baudžiamąsias sankcijas. Šią poziciją pagrindžia ir 2006 m. amerikiečių pilietinių teisių aktyvistės T. Burke pradėtas judėjimas #*MeToo*, kuris greitai išplito ir Europos valstybėse bei turėjo didelę reikšmę seksualinio priekabiavimo kriminalizavimui. Pagrindinis judėjimo tikslas skatinti asmenis, patyrusius šį nepageidautiną elgesį kreiptis pagalbos ir viešinti savo asmenines patirtis. Kaip pažymi T. Hornale, #*MeToo* priklauso neformalios socialinės kontrolės sričiai, tačiau jis veikia ir teisę. Šią mintį autorė grindžia tuo, kad į reaguodami į plintantį judėjimą Europos valstybių parlamentai ėmė svarstyti, o kai kurie ir priimti, įstatymų pataisas. Pavyzdžiui, Prancūzija reformavo savo baudžiamuosius įstatymus, draudžiančius seksualinį priekabiavimą. Vokietija atliko baudžiamojo įstatymo pakeitimus susijusius su šia nusikalstama veika. Kitos valstybės, tokios kaip Ispanija, pradėjo derybas ir pokyčių

procesą (Hornale, 2018, p. 119). Lietuvoje #MeToo taip pat atkreipė visuomenės dėmesį į būtinybę kriminalizuoti šią veiką. Judėjimas paskatino išsamius šio reiškinio tyrimus, padėjo daugybei žmonių suprasti, kad seksualinis priekabiavimas paplitęs Lietuvos aukštosiose mokyklose¹, darbo ir šeimos santykiuose, todėl neretai prevencinių, civilinių ar administracinių priemonių nepakanka bei ginti asmens pažeistas teises turi būti pasitelkiamos ir baudžiamosios teisės priemonės.

Apibendrinant galima teigti, jog prielaidos seksualinio priekabiavimo kriminalizavimui atsirado dar vergovės laikotarpiu dėl susiklosčiusių istorinių – kultūrinių aplinkybių, t. y. patriarchalinėje visuomenėje įsišaknijusios moterų priklausomybės nuo vyrų. Laikui bėgant, veikos pripažinimui nusikalstama didelę įtaką darė jos platus paplitimas, socialinėms vertybėms daroma žala bei dalies gyventojų įsitikimas, kad siekiant efektyviai kovoti su seksualiniu priekabiavimu, būtina šią nusikalstamą veiką uždrausti baudžiamajame įstatyme.

¹ 2018 m. Lietuvos studentų sąjungos apklausos duomenimis, 5 % iš 2 072 Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų nurodo patyrę seksualinį tiek studentų, tiek dėstytojų priekabiavimą.

1.2 Teisinės seksualinio priekabiavimo kriminalizavimo prielaidos

Pirmosios teisinės atsakomybės už seksualinį priekabiavimą užuomazgos atsirado dar 1964 m. JAV priėmus pilietinių teisių aktą. Nors šis įstatymas pirmiausia skirtas rasinės segregacijos draudimui mokyklose, darbovietėse ir viešosiose vietose, tačiau kiek vėliau jis pataisytas ir įtrauktos nuostatos susijusios seksualinio priekabiavimo draudimu darbo vietoje. Pažymėtina, kad pačiame teisės akte „seksualinio priekabiavimo“ sąvoka neįtvirtinta, ją kaip diskriminacijos dėl lyties formą apibrėžė JAV Aukščiausiasis teismas (Paludi *et al.*, 2015, p. 79).²

Tarptautiniu mastu seksualinio priekabiavimo draudimui didelę įtaką padarė Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims, kurioje nustatyta, kad valstybės narės smerkia skirtumų, išimčių ar apribojimų darymą lyties pagrindu siekiant varžyti ar panaikinti pripažintas moterų teises ir pagrindines laisves nepriklausomai nuo jų šeiminės padėties politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ar kurioje nors kitoje srityje, neleisti jomis naudotis ar jas įgyvendinti lygiomis teisėmis su vyrais (Jungtinių Tautų konvencija dėl visų..., 1979). Nors šis teisės aktas apibrėžė seksualinį priekabiavimą kaip diskriminacijos dėl lyties formą ir apie baudžiamąją atsakomybę jame neužsimenama, tačiau jis atkreipė šalių dėmesį į būtinybę ieškoti efektyvių teisinės gynybos priemonių.

Europos Sąjungos politika seksualinio priekabiavimo atžvilgiu vystėsi gana lėtai. Nors lygus vyrų ir moterų dalyvavimas darbo rinkoje yra pripažįstamas vienu iš fundamentalių Europos Sąjungos principų, seksualinio priekabiavimo problema darbo vietoje nesulaukė didesnio dėmesio. Tik XX a. dešimtajame dešimtmetyje priimti keli rekomendacinio pobūdžio teisės aktai.

1991 m. lapkričio 27 d. Europos Komisijos pateikė rekomendaciją dėl vyrų ir moterų orumo apsaugos darbe, kurioje seksualinis priekabiavimas apibrėžtas kaip viena iš diskriminacijos formų. Joje nurodoma, kad seksualinis priekabiavimas – tai nepageidaujamas, pernelyg įkyrus ir įžeidžiantis ar sukuriantis bauginančią, priešišką žeminančią aplinką elgesys, kuriuo atvirai ar netiesiogiai siekiama paveikti asmens galimybes profesiniuose mokymuose, darbe ar karjere (Europos Komisijos rekomendacija dėl vyrų..., 1991). Šiame teisės akte Europos Sąjungos valstybėms narėms pateikta rekomendacija imtis priemonių apibrėžiant seksualinį priekabiavimą nacionaliniuose įstatymuose, nurodant, kad tikromis aplinkybėmis ir atsižvelgiant į

²JAV Aukščiausiasis Teismas suformulavo ir principines nuostatas seksualinio priekabiavimo bylose. Kaip antai, 1976 m. byloje *Williams v. Saxbe* nurodyta, kad seksualiai priekabauti gali abiejų lyčių asmenys. *Oncale v. Sundowner Offshore Services* byloje suformuotas precedentas, kad ši veika galima tiek tarp priešingos, tiek tarp tos pačios lyties asmenų.

nacionalinį reguliavimą priekabiavimas gali būti laikomas nusikalstama veika, už kurią gali būti taikomos kriminalinės sankcijos, arba kitų teisės aktų pažeidimu (Europos Komisijos rekomendacija dėl vyrų..., 1991).

Remdamasi 1991 m. lapkričio 27 d. rekomendacija, Europos Komisija išleido Komisijos kodeksą dėl seksualinio priekabiavimo draudimo nuostatų taikymo praktikos, kuriame pažymima, kad nacionalinių teismų teisėjai turi nuspręsti ar seksualinio priekabiavimo bylų nagrinėjimas patenka į jų kompetenciją ir ar šis nepageidautinas elgesys yra laikomas nusikalstama veika ar kitokių teisės aktų pažeidimu (Europos Komisijos seksualinio priekabiavimo darbe...,1992).

Šie teisės aktai neįpareigojo valstybių narių, tačiau buvo itin reikšmingi teisinės atsakomybės už seksualinį priekabiavimą įtvirtinimui. Tai įrodo K. Zipel pateikti duomenys, t. y. teisės aktą, reglamentuojantį seksualinio priekabiavimo draudimą, 1992 m. priėmė Austrija, Belgija ir Prancūzija, 1994 m. – Vokietija ir Suomija, 1996 m. – Italija, 1998 m. – Airija, 2000 m. – Liuksemburgas. Prancūzija ir Vokietija seksualinio priekabiavimo draudimą įtvirtino ir savo baudžiamuosiuose įstatymuose (Zipel, 2006, p. 18).

Pirmasis privalomo pobūdžio teisės aktas įtvirtinantis seksualinio priekabiavimo draudimą yra 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/73/EB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaukštinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu, kurią valstybės narės turėjo įgyvendinti iki 2005 m. spalio 5 d. Joje seksualinis priekabiavimas apibrėžtas kaip bet kurios formos žodinis, nežodinis ar fizinis seksualinio pobūdžio elgesys, kuriuo siekiama tikslo ar poveikio pakenkti žmogaus orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva...,2002). Aiškindamas šią normą Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra nurodęs, jog tikslo pakenkti žmogaus orumui nustatymas yra būtina sąlyga siekiant pripažinti veiką seksualiniu priekabiavimu (2006 m. vasario 7 d. Teisingumo Teismo nutartis).

Veikų kriminalizavimas yra išimtinė valstybių narių kompetencija, todėl direktyvoje 2002/73/EB tik nurodoma, kad už seksualinį priekabiavimą privalo būti taikomos proporcingos, efektyvios ir atgrasančios sankcijos. Kaip pažymi Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, šios sankcijos turi garantuoti efektyvią teisinę apsaugą ir atgrasomąjį poveikį (Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1984 m. balandžio 10 d. sprendimas). Tai, reiškia kad nacionalinis įstatymų leidėjas už seksualinį priekabiavimą privalo numatyti pakankamas teisinės apsaugos priemones, kurios esant kitų

nepakankamumui, turi apimti ir kriminalines sankcijas. Šios nuostatos atkartojamos ir direktyvoje 2006/54/EB dar kartą pabrėžiant galimybę įtvirtinti seksualinio priekabiavo draudimą ir baudžiamuosiuose įstatymuose.

Iki naujojo baudžiamojo kodekso įsigaliojimo Lietuvoje baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą nebuvo. Atskirai paminėtinas 1961 m. BK 119 straipsnis (prispyrimas moteries lytiškai santykiauti), kuriame įtvirtintą nusikalstamą veiką kai kurie mokslininkai pripažįsta viena iš seksualinio priekabiavimo formų (Kareniuskaitė, 2019, p. 116). Ši pozicija, autorės nuomone, yra nepagrįsta, nes prispyrimas moters lytiškai santykiauti objektyviai pasireiškė lytiniu santykiavimu ar lytinės aistros tenkinimu kitomis formomis su priklausoma moterimi prieš jos valią, naudojant grąsinimus padaryti žalą ar faktiškai darant žalą jos ir jos artimojo interesams, arba prispyrimas tai daryti su kitu, kaltininko nurodytu, asmeniu (Abramavičius *et al.*, 2001, p. 229). Šie veiksmai neatitinka seksualinio priekabiavimo sampratos, yra daug pavojingesni, todėl pritariama su J. Nocius minčiais, kad moteries prispyrimas lytiškai santykiauti apima labai siaurą veikų ratą, į kurį seksualinis priekabiavimas nepatenka (Nocius, 1998, p. 100).

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę moterų aktyvizmas tapo itin ryškus visuomenėje, atsirado būtinybė užtikrinti geresnę jų teisių apsaugą (Jurėnienė, 2018, p. 97). Pradėta kalbėti ir apie būtinybę numatyti teisinę atsakomybę už seksualinį priekabiavimą. 1998 m. priimtas Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas kuriame pirmą kartą apibrėžta, kad seksualinis priekabiavimas yra priešinga teisei veika. Tačiau kaip gerai pažymi M. Čeponytė, tokių priemonių nepakako (Čeponytė, Žardeckaitė-Matulaitienė 2017, p. 61). Būtent todėl remdamasis Europos Sąjungos rekomendacijomis, pozityviu kitų valstybių pagrindu Lietuvos įstatymo leidėjas įtvirtino baudžiamąją atsakomybę už seksualinį priekabiavimą.

Įstatymų leidėjo sprendimo kriminalizuoti seksualinį priekabiavimą pagrįstumą atspindi ir tarptautinės sutartys. Antai, Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (kitai – Stambulo Konvencija), priimta 2011 m. balandžio 7 d. Joje nurodoma, jog konvenciją ratifikavusios valstybės yra įpareigosios už šią nepageidautino elgesio formą taikyti baudžiamąsias ar kitas teisines pasekmes (Council of Europe Convention on..., 2011). Konvencijos svarbą Europos Parlamentas pabrėžė 2017 m. spalio 26 d. priimdamas rezoliuciją dėl kovos su seksualiniu priekabiavimu ir prievarta ES, kurioje dar kartą paragino valstybes ratifikuoti Stambulo Konvenciją ir imtis priemonių jos įgyvendinimui. Taip pat pažymėjo, kad seksualinis priekabiavimas yra sunkus ir nusikalstamas žmogaus teisių pažeidimas už kurį turi būti baudžiama (Europos Parlamento rezoliucija dėl kovos su..., 2017).

Apibendrinant galima teigti, kad pirmosios teisinės atsakomybės už seksualinį priekabiavimą užuomazgos atsirado dar XX a. 7 – ajame dešimtmetyje. Tačiau veikos kriminalizavimui Lietuvoje didžiausią įtaką turėjo Europos Sąjungos teisės aktai, o ypač 1991 m. lapkričio 27 d. Europos Komisijos pateikta rekomendacija dėl vyrų ir moterų orumo apsaugos darbe bei 2002 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/73/EB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaukštinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu. Įstatymo leidėjo sprendimo kriminalizuoti seksualinį priekabiavimą pagrindumą atspindi ir kai kurios tarptautinės sutartys, kaip antai Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo.

2. Seksualinio priekabiavimo nusikalstamos veikos sudėties analizė

2.1. Saugomas teisinis gėris ir nukentėjusysis

Įstatymu saugomas teisinis gėris, į kurį neteisėta veika yra kėsinama arba kuriam padaroma žala vadinamas nusikalstamos veikos objektu (Abramavičius *et al.*, 2001, p. 158). Baudžiamosios teisės teorijoje objektai skirstomi į bendrąjį, rūšinį ir tiesioginį.

Bendrasis nusikalstamos veikos objektas – tai visų teisinių gėrių, kurie yra saugomi Lietuvos baudžiamaisiais įstatymais, visuma. Pasak A. Abramavičiaus, pagrindinė bendrojo objekto paskirtis atskirti nusikalstamas veikas nuo nenusikalstamų (Abramavičius *et al.*, 2001, p. 163). Kadangi magistro darbe analizuojama konkreti baudžiamojo sudėtis, nagrinėti bendrąjį objektą nėra prasminga.

Rūšinis objektas – tai atitinkama vienarūšių ar tapačių teisinių gėrių dalis, saugoma baudžiamojo įstatymo. Rūšinis objektas yra baudžiamosios teisės Specialiosios dalies sisteminimo pagrindas (Abramavičius *et al.*, 2001, p. 163). Juo remiantis veikos yra skirstomos į skyrius, kurių pavadinimai ir atskleidžia, kokie teisiniai gėriai pažeidžiami. Seksualinio priekabiavimo sudėtis BK XXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“, vadinasi veikos rūšiniu objektu pripažįstama asmens seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas.

Tiesioginis nusikalstamos veikos objektas – tai teisinis gėris, į kurį kėsinama konkrečia nusikalstama veika. Baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, kad seksualinio priekabiavimo pagrindiniu tiesioginiu objektu yra seksualinio apsisprendimo laisvė (Abramavičius *et al.*, 2009, p. 192). Tačiau teisinėje literatūroje buvo išreikšta ir kitokia pozicija. V. Dvilaitis pažymi, kad BK 152 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos pagrindinis tiesioginis objektas yra ir seksualinio apsisprendimo neliečiamumas (Dvilaitis, 2004, p. 109), todėl būtina plačiau aptarti šį klausimą.

Seksualinio apsisprendimo laisvė paprastai suprantama kaip suaugusio asmens teisė laisva valia pasirinkti seksualinį partnerį, seksualinio bendravimo su juo būdus, vietą bei laiką. Tokią laisvę asmuo įgyja tik sulaukęs tam tikro amžiaus ir tai pirmiausia siejama su individo psichine ir emocine branda. Tiek baudžiamosios teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje pabrėžiama, kad tam tikro amžiaus nesulaukęs asmuo negali tinkamai suvokti su juo atliekamų veiksmų esmės, todėl jis negali duoti sutikimo lytiškai santykiuoti ir bet koks lytinių poreikių tenkinimas su juo yra laikomas nusikalstamu. Kitaip tariant, toks asmuo yra seksualiai neliečiamas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje pažymi, kad seksualinis neliečiamumas – tai vaiko saugumas nuo pernelyg ankstyvo

seksualinio poveikio, galinčio pakenkti jo normaliam psichiniam ir fiziniam vystymuisi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tyrimai atskleidžia, kad ankstyva lytinė patirtis yra susijusi su įvairiomis sveikatos problemomis, kaip antai, komplikuoju nęštumu, lytiškai plintančiomis infekcijomis, narkotinių medžiagų vartojimu, psichinės sveikatos problemomis (Ustilaitė *et al.*, 2007, p. 86).

Praktikoje dažnai kylanti problema – tai seksualinio neliečiamumo amžius riba. Įvairiose valstybėse ji yra skirtinga, priklauso nuo konkrečioje visuomenėje vyraujančių tradicijų, moralinių nuostatų, religijos ir pan. (Abramavičius, Švedas, 2008, p. 10). ES amžiaus riba, nuo kurios asmuo laikomas galinčiu pasirinkti atitinkamą seksualinio elgesio modelį, varijuoja nuo 14 iki 18 m., vidurkis yra apie 15-16 metų. Štai Danijoje, Švedijoje, Prancūzijoje, Lenkijoje seksualinio apsisprendimo amžius yra 15 metų. Italijoje, Portugalijoje, Vokietijoje, Lichtenšteine riba žemesnė ir lygi 14 metų. Baltijos valstybėse, įskaitant ir Lietuvą, bei Rusijoje, Ukrainoje – 16 metų. Kai kurios valstybės, pavyzdžiui, Turkija, amžių nuo kurio asmuo gali išreikšti valią sieja su pilnametyste. Nesulaukę amžiaus, nuo kurio laikoma, kad asmuo gali pasirinkti savo seksualinio elgesio modelį, jaunuoliai laikomi asmenimis, negalinčiais pagal savo socialinę ir psichinę brandą pasirinkti savo seksualinio elgesio variantą, todėl seksualinio pobūdžio veiksmai prieš tokius asmenis kvalifikuojami pagal kitus baudžiamojo kodekso straipsnius (pvz. BK 153 straipsnį, kaip jaunesnio nei 16 metų asmens tvirkinimas). Dėl to BK 152 straipsnio 1 dalyje numatytos veikos nukentėjusiais seksualiai neliečiami asmenys būti negali. Atitinkamai seksualinio priekabiavimo objektu negali būti ir asmens seksualinis neliečiamumas.

Papildomu tiesioginiu seksualinio priekabiavimo objektu yra garbė ir orumas. Literatūroje randama nuomonių, kad asmens garbė – tai visuomenės pripažįstama pagarba už nuopelnus, geras asmens vardas. Garbė siejama su tuo, kaip aplinkiniai, visuomenė vertina konkretų asmenį, t. y. jo padėtį visuomenėje ir kitas savybes. Tuo tarpu orumas susijęs su tuo, kaip pats žmogus save vertina, su jo požiūriu į save (Abramavičius *et al.*, 2009, p. 195). Baudžiamosios teisės doktrinoje taip pat randama nuomonių, jog garbė yra asmens orumo dalis (Dambrauskienė, 2015, p. 43), todėl jam reikėtų skirti daugiau dėmesio.

Orumas teisine kategorija tapo, kai po Antrojo pasaulinio karo Jungtinių Tautų visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 1 straipsnyje buvo įtvirtinta, kad „visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis“ (Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 1948). Vėliau jo reikšmė pabrėžta ir kituose tarptautinės teisės aktuose, kaip antai

Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakte (1966 m.), Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte (1966 m.), Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje. Jo svarbą akcentuoja ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas nurodydamas, kad žmogaus orumas yra svarbiausias teisių šaltinis, nes žmogaus teisės „*kyla iš žmogaus asmenybei būdingo orumo*“. Žmogaus gyvybė ir jo orumas sudaro asmenybės vientisumą, reiškia žmogaus esmę. Tai neatimamos žmogaus savybės, todėl negali būti traktuojamos atskirai. Atsižvelgiant į tai, žmogaus gyvybė ir orumas vertintini kaip ypatingos vertybės (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas).

Tiek tarptautinės, tiek nacionalinės teisės aktuose akcentuojama garbės ir orumo reikšmė, seksualiniu priekabiavimu jiems padaroma žala skatina kelti klausimą, ar šios socialinės vertybės negali laikomos pagrindiniu tiesioginiu seksualinio priekabiavimo objektu. Šis klausimas nagrinėtas ir P. Veršekio. Jo atlikto tyrimo, kurio metu buvo apklausti 36 Vilniaus apygardos prokuratūros prokurorai bei Vilniaus universiteto baudžiamosios justicijos šakos studentai, paaiškėjo, kad didžioji dalis, t. y. 12 respondentų, pagrindiniu seksualinio priekabiavimo objektu įvardijo žmogaus garbę ir orumą, o štai seksualinio apsisprendimo laisvę nurodė tik 4. Pasak P. Veršekio, klausimas, kurias vertybes labiau pažeidžia šis nepageidautinas elgesys, priklauso nuo kiekvieno teisininko seksualinio priekabiavimo suvokimo (Veršekys, 2008, p. 189). Tačiau nepaisant minėtų diskusijų, teisės moksle vis dar laikomasi pozicijos, kad seksualinio priekabiavimo pagrindiniu objektu yra seksualinio apsisprendimo laisvė. Tai pažymi ir naujausia teismų praktika. 2020 m. vasario 20 d. baudžiamojoje byloje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija pabrėžė, kad šiuo baudžiamuoju nusižengimu kėsinama į žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvę, taip pat garbę ir orumą. Tačiau tiesioginis ir pagrindinis šios nusikalstamos veikos objektas – asmens seksualinio apsisprendimo laisvė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis).

Su nusikalstamos veikos objektu yra glaudžiai susijęs ir nukentėjusysis. Dar 1976 m. byloje *Williams v. Saxbe* byloje, JAV Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad seksualinio priekabiavimo kvalifikavimui nėra svarbu ar vyras priekabiauja prie moters, ar moteris prie vyro (Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1976 m. balandžio 20 d. sprendimas civilinėje byloje). Todėl šio baudžiamojo nusižengimo nukentėjusiuoju gali būti bet kurios lyties asmuo (Milinis *et al.*, 2013, p. 184), nors teismų praktikos analizė atskleidžia, kad su šiuo nepageidautinu elgesiu dažniau susiduria moterys. Tai pirmiausia susiję su galios disproporcija tarp kaltininko ir nukentėjusiojo, kurią lemia didesnė ekonominė, socialinė galia, savo padėties visuomenėje sureikšminimas ar neadekvatus

vertinimas, o neretai ir profesinis pranašumas. Žymiai dažniau tokiose „galingųjų“ pozicijose atsiduria vyrai (Vengalė, 2012, p. 30).

Svarbu nustatyti, ar galima seksualiai priekabauti prie tos pačios lyties asmens. Nei Lietuvos teisės doktrinoje, nei teismų praktikoje šis klausimas dar nenagrinėtas. Tačiau atsakymą galima rasti užsienio valstybių teisėje. Dar 1991 m. JAV Aukščiausiasis Teismas *Oncal v. Sundowner Offshore Services* byloje pažymėjo, kad seksualinio priekabautojo ir nukentėjusiojo lytis nebūtinai turi būti skirtinga (Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1991 m. gruodžio 3 d. sprendimas civilinėje). Ši pozicija dėstoma ir Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje, nurodant, kad kaltininko ir nukentėjusiojo lytis veikos kvalifikavimui reikšmės neturi (Hornale, 2019, p. 1331). Autorės nuomone, tokia situacija analogiškai turėtų būti sprendžiama ir Lietuvoje. Pavyzdžiui, nustačius, jog vyras seksualiai priekabiavo prie kito vyro, pastarasis galėtų būti pripažintas nukentėjusiuoju. Tas pats pasakytina ir apie translyčius asmenis.

Dar vienas nukentėjusiųjų apibūdinantis požymis yra jo amžius. Lietuvos baudžiamojo kodekso komentare apie nukentėjusiojo amžių neužsimenama. P. Veršekys nurodo, jog seksualinio priekabiavimo nukentėjusiuoju gali būti asmuo nuo 14 metų (Veršekys, 2008, p. 189). Su šia pozicija nesutiktina, nes siekiant užtikrinti normalų lytiškai nesubrendusių asmenų vystymąsi, 2014 m. kovo 13 d. įstatymu Nr. XII-776 seksualinio neliečiamumo amžiaus riba padidinta ir šiuo metu siekia 16 metų. Šios amžiaus ribos pasirinkimas yra sąlygotas to, kad lytinę brandą lemia ne tik gebėjimas apvaisinti ar pastoti, bet ir galėjimas be žalos sau atlikti kitas seksualines funkcijas: lytiškai santykiuoti, gimdyti, maitinti, auginti kūdikį, o iki 16 metų dėl psichinio nesubrendimo asmuo pilnai nesuvokia seksualinių santykių pobūdžio, esmės ir padarinių, neturi normalių sąlygų auginti kūdikį, išlaiko su minėtų funkcijų atlikimu nesuderinamą konstitucinę teisę ir pareigą mokytis ir pan. (Lietuvos baudžiamojo kodekso..., 2014). Tokios aplinkybės lemia, kad seksualinio priekabiavimo nukentėjusiuoju pripažįstamas vyras ar moteris tik nuo 16 metų. Jei seksualinio priekabiavimo objektyviąją pusę realizuojantys veiksmai yra atliekami prieš 14 – 16 m. asmenis, kaltininko veika negali būti laikoma seksualiniu priekabiavimu ir kvalifikuojama pagal kitą BK straipsnį.

Nukentėjusiųjų taip pat apibūdina gebėjimas suvokti su juo atliekamų seksualinio priekabiavimo veiksmų esmę, kuris priklauso nuo socialinės bei psichologinės brandos. Psichologinė branda paprastai suprantama kaip brandus mąstymas, kuris priklauso nuo intelekto, logikos ir panašiai (Uselė, 2010, p. 64). Socialinė branda – tai fizinio, psichinio ir socialinio asmenybės brandumo pakopa, kurią kiekvienas asmuo pasiekia būdamas skirtingo amžiaus ir tai priklauso nuo kiekvieno konkretaus žmogaus, jo individualių

gyvenimo aplinkybių (Ušė, Dobrynina, 2012, p. 20). Teismų praktikoje papildomai pažymima, kad biologinis amžius nėra pakankamas brandos indikatorius (Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, net šešiolikos metų amžiaus ribą pasiekęs jaunuolis dėl kognityvinių trūkumų, pavyzdžiui, žemo intelekto, logikos klaidų, taip pat socialinės nebrandos gali nesuvokti su juo atliekamų veiksmų esmės. Toks asmuo negali būti laikomas seksualinio priekabiavimo nukentėjusiuoju.

Pažymėtina, kad kai kuriose užsienio valstybėse nukentėjusiojo amžius pripažįstamas seksualinį priekabiavimą kvalifikuojančiu požymiu. Kaip pavyzdį galima paminėti Prancūziją, kurios BK 222-33 straipsnio 3 dalies 2 punkte numatyta, kad seksualinis priekabiavimas prie jaunesnio nei 15 metų asmens laikomas veika kvalifikuojančiu požymiu (Criminal Code of the French Republic (1992)). Ir nors šiuo atveju rodo didesnę pavojingumą, tačiau kaip atskira nusikalstama veika neišskiriamas. Autorės nuomone, Lietuvos įstatymų leidėjas šį klausimą yra sureguliuavęs geriau, nes seksualinio priekabiavimo veiksmai prieš asmenis iki šešiolikos metų yra nukreipti į reikšmingesnę teisinę vertybę, t. y. asmenų seksualinį neliečiamumą.

Apibendrinant galima teigti, kad BK 152 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto baudžiamojo nusižengimo pagrindiniu tiesioginiu objektu yra asmens seksualinio apsisprendimo laisvė, o papildomu tiesioginiu objektu laikoma žmogaus garbė ir orumas. Nukentėjusiais pripažįstami gebantys suvokti su jais atliekamų veiksmų esmę vyrai ir moterys nuo 16 metų. Prancūzijos BK nukentėjusiojo amžius tam tikrais atvejais gali tapti seksualinį priekabiavimą kvalifikuojančiu požymiu.

2.2. Seksualinio priekabiavimo veikos

BK 152 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad baudžiamas tas, kas siekdamas seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis priekabiavo prie pagal tarnybą ar kitaip priklausomo asmens (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). Valstybės žinios, 89-2741). Jau pati normos formuluotė suponuoja, kad seksualinio priekabiavimo objektyvioji pusė pasireiškia alternatyviais aktyviais veiksmais, kurių bent vieno atlikimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Tai gali būti:

- vulgarių ar panašių veiksmų atlikimas;
- vulgarių ar panašių pasiūlymų pateikimas;
- vulgarių ar panašių užuominų pateikimas.

Vulgarių veiksmų atlikimo kaltininko veikoje nustatymas neretai kelia nemažai teorinių ir praktinių problemų, nes nei Lietuvos baudžiamosios teisės doktrina, nei teismų nepateikia aiškių kriterijų, kuriais remiantis veiksmai galėtų būti pripažinti vulgariais. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas pateikdamas žodžio vulgarus išaiškinimą, nurodo, jog tai yra „šturkštus, storžieviškas“ arba „suprastintas iki iškraipymo, subanalintas“ elgesys (Keinys, 2012, p. 299). Remiantis lingvistine analize, vulgariais veiksmais galėtų būti pripažinti neleistini, nemandagūs, stačiokiški veiksmai.

Baudžiamosios teisės moksle nurodoma, kad vulgarūs veiksmai – tai gestai, išreiškiantys siekį seksualiai bendrauti ar imituojantys tokį bendravimą, pavyzdžiui pliaukštelėjimas, per ilgas rankos palaikymas sveikinantis, oro bučiniai (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 192). Taip pat nemalonūs apkabinimai, pokalbiai apie seksą, pornografijos demonstravimas, gašlių laiškų, eilėraščių rašymas, nepadorūs telefono skambučiai (Milinis *et al.*, 2013, p. 185). Kai kurie autoriai papildomai nurodo apatinio trikotažo dovanojimą, bučinius į skruostą prisidengiant nereikšmingomis progomis ir panašiai (Vengalė, 2014, p. 23). P. Veršekys apibrėždamas vulgarus veiksmus akcentuoja jų nešvankumą, t. y. nepadorumą, bjaurumą (Veršekys, 2008, p. 192). Matyti, kad doktrinoje vulgarių veiksmų nustatymo kriterijai nesuformuluoti, o tik pateiktas pavyzdinis veikų sąrašas.

Negausioje Lietuvos teismų praktikoje vulgariais veiksmais paprastai pripažįstami atvejai, kai kaltininkas savo rankomis liečia tam tikras asmens kūno dalis (Plungės apylinkės teismo 2019 m. spalio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Antai, Panevėžio apygardos teismo nagrinėtoje byloje S. M. nuteistas už tai, vulgariais veiksmais, tai yra kišdamas savo ranką nukentėjusiajai A. M. po rūbais, ranka liesdamas

ir glostydamas nukentėjusiosios krūtis, kišdamas savo ranką nukentėjusiajai už kelnaičių, ranka liesdamas nukentėjusiosios sėdmenis, seksualiai priekabiavo prie nuo jo priklausomos A. M (Panevėžio apygardos teismo 2011 m. lapkričio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Ši byla puikiai iliustruoja tai, kad teismai taip pat nenurodo kokias kriterijais remiantis vienus ar kitus veiksmus pripažįsta vulgariais. Autorės nuomone, tokia situacija galėtų būti laikoma tam tikra reguliavimo spraga, nes šiuo atveju yra sukuriama teisinio neaiškumo situacija. Vulgarumą kiekvienas individas supranta skirtingai atsižvelgiant į išsilavinimą, moralines ir religines nuostatas, gyvenimišką patirtį. Visa tai yra vertinamieji kriterijai, kurių baudžiamojoje teisėje turi būti kuo mažiau. Pritartina P. Veršekio nuomonei, jog nusikalstamos veikos požymiai baudžiamajame įstatyme turi būti tiksliai ir aiškiai apibrėžti, o vertinamuosius požymius galima įtvirtinti tik tais atvejais, kai požymio turinio formalizavimas sudėtyje yra teisės technikos požiūriu neįmanomas ir (arba) neracionalus (Veršekys, 2013, p. 57).

Dar daugiau neaiškumų kelia į vulgarius panašių veiksmų apibrėžimas. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas nurodo, jog „panašus“ - tai „turintis tokių pat ypatybių, bruožų“ (Keinys, 2012, p. 405). Vertinant lingvistiškai į vulgarius panašūs veiksmai patys neturi būti vulgariūs, tačiau privalo turėti tokių pačių ypatybių, būti jiems artimi. Nėra lengva suvokti, kokie jie galėtų būti, nes nei Lietuvos baudžiamosios teisės moksle, nei teismų praktikoje šis klausimas nebuvo nagrinėtas. Autorės nuomone, į vulgarius panašiais galėtų būti pripažinta labai daug kaltininko veiksmų, kaip antai provokuojantys žvilgsniai, mirksėjimas, kitos verbalinio ir neverbalinio bendravimo formos. Pritartina, O. Fedosiuk nuomonei, kad šio požymio įtvirtinimas BK 152 straipsnyje sudaro situaciją, kai teisme yra tarsi spėliojama, ar konkretūs veiksmai apskritai yra nusikalstami, o kaltinamasis tokiam procese tampa „bandomuoju triušiu“ (Fedosiuk, 2016, p. 31).

Tikėtina, kad įstatymų leidėjas nepateikdamas į vulgarius panašių veiksmų apibrėžimo siekė išvengti kazuistinių situacijų. Be to, siekė užtikrinti efektyvesnę apsaugą, nes kintant gyvenimo būdui, atsirandant naujoms seksualinio priekabiavimo pasireiškimo formoms sudarė teismui galimybę kiekvienu konkrečiu atveju vertinti ar konkretūs kaltininko veiksmai gali būti panašūs į vulgarius, o jis traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Tačiau kyla klausimas, ar tokiu būdu nėra pernelyg išplečiamas jos taikymas ir pažeidžiamas ultima ratio principas.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visuomet yra tikslinga tokią veiką pripažinti nusikaltimu, taikyti pačią griežčiausią priemonę – kriminalinę bausmę. Todėl kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikaltimu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai

svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su kriminalinių bausmių taikymu, priemonėmis (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas). Šią poziciją toliau plėtoja Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodydamas, kad baudžiamoji atsakomybė demokratinėje visuomenėje turi būti suvokiama kaip kraštutinė, paskutinė priemonė (*ultima ratio*), naudojama saugomų teisinių gėrių, vertybių apsaugai tais atvejais, kai švelnesnėmis priemonėmis tų pačių tikslų negalima pasiekti (Lietuvos Aukščiausiasis Teismo 2011 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Šiame kontekste į vulgarius panašių veiksmų įtvirtinimas BK 152 straipsnio normos dispozicijoje, autorės nuomone, yra perteklinis, pernelyg išplečiantis baudžiamosios atsakomybės taikymą. Vargu, ar, pavyzdžiui, provokuojantis žvilgsnis yra tiek pavojingas, kad už jį būtų proporcinga taikyti baudžiamąsias sankcijas. Be to, Lietuvoje už seksualinį priekabiavimą numatyta ne tik baudžiamoji, bet ir kitos teisinės atsakomybės rūšys, todėl net ir susiaurinus seksualinio priekabiavimo apibrėžimą ir numačius mažiau alternatyvių veikų išliktų galimybė kaltininkui taikyti proporcingas teisines priemones. Šio požymio panaikinimas užkirstų kelią dirbtiniam mažai pavojingų veikų kriminalizavimui.

Ultima ratio kontekste kritikuotina ir tai, kad formaliai baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą kyla net ir už vienkartinis veiksmus, pvz.: jei direktorius vieną kartą pavaldinei nusiunčia vulgarų eilėraščių apie seksualinius santykius elektroniniu paštu, jis remiantis BK 152 straipsnio 1 dalimi gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Autorės nuomone, toks reguliavimas didina galimybes piktnaudžiauti baudžiamosios teisės priemonėmis. Būtent todėl kai kurios užsienio valstybės seksualinio priekabiavimo sudėtyje įtvirtina pakartotinumą požymį. Kaip antai, remiantis Prancūzijos BK 222-33 straipsnio 1 dalimi, galima daryti išvadą, kad seksualiniu priekabiavimu pripažįstami pasikartojantys seksualinio pobūdžio veiksmai ar žodžiai kurie savo prigimtimi yra žeminantys (Criminal Code of the French Republic (1992)). Nenustačius pakartotinumą baudžiamoji atsakomybė pagal šį straipsnį negalima. Tai akcentuoja ir Prancūzijos teismų praktika. Štai vienoje iš bylų Prancūzijos Aukščiausiasis teismas nuteisė vyrą už tai, kad šis pasikartojančiais veiksmais priekabiavo prie nuo jo pagal tarnybą priklausiusių moterų. Nuteistasis, nepaisydamas nukentėjusiųjų prieštaravimo ne kartą siuntinėjo itin familiaraus pobūdžio SMS žinutes, lietė nukentėjusiųjų kūną. Šioje byloje pažymėjo, teismas pažymėjo, kad kaltininko veikos pavojingumą nulemia jo pakartotinumą, kuris rodo nuteistojo polinkį pažeidinėti socialines normas (Hebert, 2019, p. 17).

Kaip jau minėta, seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti ir vulgariais ar panašiais pasiūlymais. Doktrinoje jų nustatymo kriterijai ar pavyzdinis sąrašas nėra pateiktas, tik nurodoma, kad jais kaltininkas paprastai siūlo nukentėjusiajam įsitraukti į seksualinio pobūdžio elgesį mainais į geresnes sąlygas (quid pro quo priekabiavimas) (Čeponytė, Žardeckaitė-Matulaitienė, 2017, p. 63). Manytina, kad vulgariais pasiūlymais galėtų būti pripažinti moralės ir etikos požiūriu nepriimtini pasiūlymai, kaip antai, kvietimas praleisti vakarą intymioje aplinkoje, atlikti seksualinio pobūdžio veiksmus. Lietuvos teismų praktikoje vulgarūs ar panašūs pasiūlymai atskirai nenagrinėti, paprastai BK 152 straipsnis taikomas tik nustatčius ir kitus alternatyvius veiksmus. Pavyzdžiui, K.P. nuteistas už tai, kad teikė trikdančius dviprasmiško pobūdžio pasiūlymus nupirkti K. K. drabužių, asmeninių daiktų, naudotis jo automobiliu, mažiausiai tris kartus kvietė į savo gyvenamąsias patalpas kartu pasigaminti valgyti, pavakarieniauti, kartu pažiūrėti filmo. Taip pat už vulgarius veiksmus, t. y. nukentėjusiosios rankų, pečių, nugaros lietimą, trikdančius komentarus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Iš šios nutarties sunku daryti išvadą, kokiais konkrečiais kriterijais remiantis teismas minėtus veiksmus teismas pripažino vulgariais ir kodėl jie laikomi pavojingais. Manytina, kad toks motyvavimo trūkumas iš tiesų sukuria situaciją, kai panorėjus apkaltinti seksualiniu priekabiavimu galima bet ką (Fedosiuk, 2016, p. 39).

Dar sunkiau veikoje atpažinti vulgarias ar panašias užuominas. Užuomina – tai užmaskuota, netiesiogine forma išreikštas pasiūlymas, galintis pasireikšti ne tik žodžiu (pavyzdžiui, pasakant, kad „šiandien išvažiavo žmona, lova bus laisva“), bet ir anekdotais, dviprasmiškais laiškais, nuotraukomis, vaizdo įrašais, brangiomis dovanomis netiesiogiai siekiant už jas atlygio arba šių veikų kompleksu (Veršekys, 2008, p. 192). Užuominomis kvalifikavimo problematiką lemia tai, kad ji gali būti skirtingai suprasta. Antai, jei darbdavys pavaldinei pateikia užuominą apie trumpą sijoną tai gali reikšti, kad jis siekia seksualinio bendravimo arba tai, kad darbuotojos apranga neatitinka tam tikrų nusistovėjusių reikalavimų.

BK 152 straipsnyje nėra nustatyta, kad seksualiniu priekabiavimu vulgarūs ar panašūs pasiūlymai ar užuominos tampa tik tuo atveju, jei jie padaromi pakartotinai, tačiau ši pozicija išdėstyta baudžiamosios teisės moksle ir praktikoje. Antai, baudžiamojo kodekso komentare nurodoma, kad meilininimas, pasiūlymas, užuomina intymiems santykiams neabejotinai tampa priekabiavimu kai tai daroma pakartotinai po to, kai į tokį poelgį buvo reaguota nedviprasmiškai neigiamai. Šios pozicijos laikosi ir teismų praktika³. Autorės

³ Ši nuostata išdėstyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartyje baudžiamojoje byloje.

nuomone, toks reguliavimas žvelgiant į pozityvų Prancūzijos pavyzdį yra efektyvus, tačiau siekiant geriau įgyvendinti *ultima ratio* principą įstatymų leidėjas turėtų pakartotinumą kriterijų įtraukti į BK 152 straipsnio dispoziciją.

Kai kuriose užsienio valstybėse siekiant išvengti pernelyg dažno baudžiamosios atsakomybės taikymo seksualiniu priekabiavimu pripažįstami tik fiziniai veiksmai. Antai, remiantis Vokietijos BK 184i straipsnio 1 dalimi už seksualinį priekabiavimą baudžiamas tas, kas intymiai liečia kitą asmenį. Nors normos formuluotė baudžiamosios teisės doktrinoje sulaukia kritikos dėl neaiškumo, o pirmiausia, kaip nustatyti intymumą, mokslininkai nurodo, kad ji padeda geriau įgyvendinti *ultima ratio* principą. T. Hornale nurodo, kad žodinį seksualinį priekabiavimą ar kitas priekabiavimo formas, neapimančias fizinio kontakto, baudžiamoji atsakomybė neturėtų būti taikoma atsižvelgiant į tai, jog baudžiamasis įstatymas turi skiriamąjį vaidmenį, kurio negalima painioti su platesniais moraliniais ir švietimo tikslais (Hornale, 2018, p. 124). Kita vertus, galima abejoti, ar tik fiziškai atliktas seksualinis priekabiavimas yra pavojingas. Kaip nurodo G. Luzon, seksualinis priekabiavimas, atliktas žodiniais veiksmais, gali būti toks pat žalingas kaip tas, kuris atliekamas kitokiais veiksmais, nes dėl žodinių veiksmų atsiradusi seksualinė degradacija ar pažeminimas gali būti toks stiprus kaip fizinis kontaktas su priekabiautoju (Luzon, 2017, p. 360).

BK 152 straipsnyje numatyta seksualinio priekabiavimo sudėtis formali, veika baigta jau nuo vulgarių ar panašių veiksmų pradėjimo arba nuo tokio pat pobūdžio pasiūlymų arba užuominų pareiškimo momento, o materialūs padariniai nėra būtini (Veršekys, 2008, p. 191).

Baudžiamajai atsakomybei kilti pakanka bent vienos BK 152 straipsnio 1 dalyje numatytos alternatyvios veikos atlikimo, tačiau jei prieš tą patį nukentėjusįjį yra atliekamos jos kelios, kaltininko veiksmai kvalifikuojami kaip vienas seksualinis priekabiavimas. Kaip antai, R. K. buvo kaltinamas tuo, kad atlikdamas vulgarius ir panašius veiksmus, t. y. klausinėdamas nukentėjusįjį apie jo lytinį gyvenimą, nužiūrinedamas jį ir jam merkdamas akį, pateikdamas vulgarius pasiūlymus, t. y. siūlydamas jam pasimylėti su klasiokėmis, seksualiai priekabiavo prie pagal tarnybą nuo jo priklausomo mokinio T. T (Panevėžio apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tuo tarpu jeigu vulgarūs ar panašūs veiksmai atliekami ar tokio pobūdžio pasiūlymai ar užuominos pateikiami skirtingiems nukentėjusiesiems, tai seksualinis priekabiavimas kiekvieno iš jų atžvilgiu inkriminuojamas atskirai. Antai, K. P. buvo pareikšti keturi kaltinimai pagal BK 152 straipsnio 1 dalį nukentėjusiųjų K. B., K.

K., K. J. ir R. B. atžvilgiu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Ilgą laiką doktrinoje vyravo pozicija, kad pasikėsینimo formaliose sudėtyse būti negali (Abramavičius *et al.*, 2001, p. 252), tačiau šiandien nurodoma, kad tai įmanoma (Pranka, 2008, p. 35). Teismų praktikoje pažymima, kad pasikėsینimas nusikalstamosiose veiklose, apibūdinamosiose formalia sudėtimi, įmanomas, kai veikos objektyviosios pusės turinį sudaro du ar daugiau veiksmų, kai tarp veikų sudarančių veiksmų (pradžios ir pabaigos) yra laiko atotrūkis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vadovaujantis šiuo išaiškinimu pasikėsینimas seksualiai priekabiauti įmanomas kai tai atliekama vulgariais ar panašiais pasiūlymais ar užuominomis. Pavyzdžiui, jei darbdavys vulgariai siūlo savo pavaldinei vieną kartą pasiūlo atlikti seksualinio pobūdžio veiksmus ir to negali antrą kartą padaryti dėl jo valios nepriklausančių, antai perkėlimo į žemesnes pareigas, tokia veika gali būti pripažinta pasikėsینimu seksualiai priekabiauti.

Apibendrinant galima teigti, kad seksualinis priekabiavimas objektyviai pasireiškia vulgariais ar panašiais veiksmais, tokio pobūdžio pasiūlymais ar užuominomis, kurių turinys kelia daug neaiškumų, nes nėra pakankamai tiksliai apibrėžtas nei Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje, nei teismų praktikoje. Vieningai sutinkama, kad BK 152 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto baudžiamojo nusižengimo sudėtis yra formali, baudžiamosios atsakomybės inkriminavimui pakanka nustatyti bent vienos alternatyvios straipsnio dispozicijos numatytos veikos buvimą. Tuo tarpu Vokietijoje baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą kyla tik už fizinių veiksmų atlikimą, Prancūzijoje tik už pakartotinį priekabiavimą žodžiu ar veiksmu.

2.3 Priklausomumas

Remiantis BK 152 straipsnio 1 dalimi baudžiamas tas, kas siekdamas seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo vulgariais ar panašiais veiksmais tokio pobūdžio pasiūlymais ar užuominomis priekabiavo prie pagal tarnybą ar kitaip priklausomo asmens (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). Valstybės žinios, 89-2741). Vadinasi būtinas seksualinio priekabiavimo požymis yra nukentėjusiojo priklausomumas nuo baudžiamąjį nusižengimą padariusio asmens, t. y. seksualinio priekabiautojo, jo nenustačius baudžiamoji atsakomybė – negalima.

Pasinaudojimas priklausomumu baudžiamosios teisės moksle apibrėžiamas kaip specifinė veikos padarymo forma, kuri gali būti nesusijusi su jokiais grasinimais ar kitokia psichine prievarta, o tik pasinaudojant faktišku nukentėjusio asmens priklausomumu nuo kaltininko, dėl ko nukentėjusysis ir sutinka atlikti kaltininko reikalaujamus veiksmus (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 189). Kita vertus doktrinoje galima atrasti ir kitokių nuomonių. Kai kurie mokslininkai apibrėžia pasinaudojimą priklausomumu kaip specifinę prievartos rūšį, kai nukentėjusiajam tiesiogiai arba užuominomis leidžiama suprasti, jog norėdamas išvengti tam tikrų nemalonumų, jis privalo paklusti kaltininko valiai (Milinis *et al.*, 2013, p. 176). Kaip teisingai pažymi O. Fedosiuk, tokiu atveju aukai apribojama laisvė pasirinkti norimą elgesio variantą, jo gerovė visiškai ar iš dalies priklauso nuo neteisėtus veiksmus atliekančio asmens (Fedosiuk, 2007, p. 55). Šiai pozicijai pritaria ir Lietuvos teismų praktika, kurioje papildomai nurodoma, kad pasinaudojimas priklausomumu apima ir grasinimus panaudoti teises priemones ar jų panaudojimą bet koku būdu ar bet kokiam tikslui, kuriam toks įstatymas nėra sukurtas, siekiant įbauginti auką, kad ši atliktų tam tikrus veiksmus arba susilaikytų nuo tam tikrų veiksmų (Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teismų praktikoje taip pat akcentuojama, kad priklausomumas gali atsirasti dėl giminystės, santuokos, tarnybos, materialinės priklausomybės ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Įstatymo leidėjas BK 152 straipsnyje įtvirtindamas seksualinio priekabiavimo normą išskiria dvi galimas priklausomumo formas: 1) tarnybinį priklausomumą ir 2) kitokį priklausomumą.

Tarnybinis priklausomumas reiškia, kad kaltininką ir nukentėjusįjį, kurio atžvilgiu vykdoma neteisėta veika, sieja darbo ar tarnybos santykiai. Šiuo atveju priklausomumas yra teisinio pobūdžio, tarp nukentėjusiojo ir kaltininko susiklosto įstatymo

reglamentuojami santykiai, suponuojantys šalių tarpusavio teises ir pareigas (Panevėžio apygardos teismo nutartis 2016 m. liepos 15 d. baudžiamojoje byloje). Baudžiamosios teisės moksle teigiama, kad tarnybinis priklausomumas gali pasireikšti pavaldinio priklausomybe nuo viršininko, darbuotojo nuo darbdavio, kario nuo karininko (Milinis *et al.*, 2013 p. 186). Tarnybinio priklausomumo požymio nebus, jei kaltininkas ir nukentėjusysis yra lygiuose tarnybinėse, darbinėse pareigose (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 174).

Tarnybinis priklausomumas pasireiškia tuo, kad kaltininkas, turėdamas įstatymu jam suteiktus įgalinimus, išplaukiančius iš valstybės tarnybos, darbo ar kitų įstatymų, gali priimti tam tikrus sprendimus, kurie turi įtakos nukentėjusiajam tarnybos ar darbo srityje. Tai gali būti sprendimas atleisti nukentėjusį iš darbo, perkelti į kitas pareigas, padidinti ar sumažinti darbo užmokestį ir kita. Kaip teisingai pastebima doktrinoje, šiuo atveju asmuo, prie kurio seksualiai priekabiuojama, yra visiškai ar iš dalies priklausomas nuo kaltininko tarnybinių veiksmų (Milinis *et al.*, 2013 p. 186). Kaip pavyzdį galima nurodyti jau minėtą K. P. bylą, kurioje jis pripažintas vulgariais ir panašiais veiksmais, pasiūlymais ir užuominomis priekabivusiu prie pagal tarnybą nuo jo priklausomos K. K. Teismas pažymėjo, jog tarnybinė priklausomybė šiuo atveju pasireiškė tuo, kad K. K. laikotarpiu nuo 2017 m. sausio 4 d. iki 2017 m. vasario 2 d. dirbo Seimo nario K. P. padėjėja-sekretore, todėl, būdama politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautoja, buvo tiesiogiai pavaldi Seimo nariui K. P., kuris turėjo teisę spręsti klausimą dėl jos teisinės padėties tarnyboje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Analizuojant tarnybinių priklausomumą, nemažai problemų kelia atvejai, kai darbo ar tarnybos santykius dar tik ketinama sukurti. Tuomet iškyla klausimas, ar asmuo, ketinantis įsidarbinti gali būti laikomas paklausomu pagal tarnybą nuo būsimo darbdavio. Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje ši problema nenagrinėta, tačiau atsakymas pateikimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. 2020 m. vasario 20 d. nagrinėtoje byloje trys moterys skundėsi, kad patyrė seksualinį priekabavimą, kai ketino įsidarbinti Seimo nario padėjėjomis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad 2017 m. liepos 1 d. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos darbo kodeksui (toliau – DK), šiuo įstatymu pradėti reglamentuoti ir darbo sutarties šalių ikisutartiniai santykiai, kuriems taikomi lyčių lygybės ir nediskriminavimo kitais pagrindais principai. DK 26 straipsnio 2 dalyje 7 punktas, be kita ko, nustato, kad darbdavys privalo imtis priemonių, kad darbuotojas darbo vietoje nepatirtų priekabavimo, seksualinio priekabavimo. Naujoji Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo redakcija, taip pat įsigaliojusi 2017 m. liepos 1 d.

nustato darbdavio pareigą užtikrinti, kad ne tik darbuotojas ir valstybės tarnautojas, bet ir siekiantis įsidarbinti asmuo nepatirtų seksualinio priekabiavimo. Aptartos DK ir Lygių galimybių įstatymo teisės normos reiškia, kad nuo 2017 m. liepos 1 d. darbdavio ar jo funkcijas atliekančio asmens seksualinis priekabiavimas prie siekiančio įsidarbinti asmens, nustčius kitus būtinus BK 152 straipsnio 1 dalyje įtvirtintus sudėties požymius, gali būti vertinamas kaip seksualinis priekabiavimas prie pagal tarnybą priklausomo asmens BK 152 straipsnio prasme (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tačiau kadangi šioje situacijoje seksualinio pobūdžio veiksmai buvo atlikti iki minėtų įstatymų pakeitimų teisėjų kolegija nusprendė, jog priklausomybės faktas – nenustatytas.

Kitokio priklausomumo sąvoka yra platesnė. Manytina, kad baudžiamajame įstatyme ji įtvirtinta siekiant užtikrinti, kad šį požymį būtų galima inkriminuoti visais atvejais, kurių neapima tarnybinė priklausomybė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas apibrėždamas kitokią priklausomybę yra nurodęs, jog ji gali pasireikšti įvairiomis formomis, tačiau šiuo atveju priklausomumo santykiai turi turėti tam tikrą objektyvų pagrindą, patvirtinantį, kad kaltininką ir nukentėjusį sieja tam tikras ryšys, kuris sudaro jam galimybę savo sprendimais esmingai paveikti (pakeisti) nukentėjusio asmens padėtį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokiu objektyviu pagrindu gali būti įstatymais ar sutartimis grindžiami santykiai bei materialinė priklausomybė.

Materialinis priklausomumas yra tais atvejais, kai nukentėjusysis iš kaltininko gauna lėšas pragyvenimui, nuo pastarojo priklauso materialinė nukentėjusiojo padėtis. Šiuo atveju neturi reikšmės, ar nukentėjusysis yra visiškai kaltininko išlaikomas, ar iš dalies (Abramavičius *et al.*, 2004, p. 173). Tokios priklausomybės pavyzdžiu gali būti laikomi tėvų ir vaikų santykiai, nes šiuo atveju išlaikymo pareiga kyla Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) ir kitų įstatymų pagrindais. Antai, CK 3.192 straipsnio 1 dalimi įtvirtinta, kad tėvai ir tėviai privalo materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). Valstybės žinios, 74-2262). Pažymėtina, kad būtent materialinė priklausomybė dažniausiai sutinkama negausioje Lietuvos teismų praktikoje. Kaip pavyzdį galima paminėti Šiaulių apygardos teismo nagrinėtą bylą, kurioje V. T. nuteistas už tai, kad pasinaudodamas nukentėjusios materialiniu priklausomumu, t. y. grasindamas nieko nepirkti, neduoti pinigų asmeninems reikmėms, lietė jos krūtinę, sakydamas: „Kaip norėčiau dabar tave...“, ir tokiais savo vulgariais veiksmais ir užuominomis seksualiai priekabiavo prie savo nepilnametės dukros D. T. (Šiaulių apygardos teismo 2018 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje

byloje). Matyti, kad šioje byloje teismas materialinės priklausomybės faktą grindė tuo, kad nukentėjusioji buvo išlaikoma tėvo ir jos finansinė padėtis išimtinai priklausė nuo jo valios.

Kitoks priklausomumas gali ir susiformuoti ir tarp asmenų, kurių tiesiogiai nesieja jokie artimi ar sutartiniai santykiai, tačiau jų tarpusavio teisės ir pareigos reglamentuotos atitinkamais teisės aktais, kaip antai Lietuvos gydytojo profesinės etikos kodeksu, pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymu, transporto veiklos pagrindų įstatymu ir kt. Baudžiamosios teisės doktrinoje kaip tokios situacijos pavyzdys pateikiama baudžiamoji byla Nr. 54–1–00115–04, kurioje J. T., dirbdamas SPUAB „Biržų autobusų parkas“ vairuotoju konduktoriumi, maršrutiniu autobusu PAZ – 672, valst. Nr. ZPN 461, būdamas atsakingas už saugų keleivių vežimą, 2004 m. vasario 11 d., 14 val. 50 min., veždamas keleivius maršrutu Biržai–Lebeniškiai, Biržų rajone Lebeniškių kaime, autobusų sustojime „Lebeniškiai“, išleidęs keleivius, tyčia uždaręs autobuso duris dar nespėjus išlipti keleivei N. G., taip sudarydamas nepilnametei N. G. priklausomybę nuo jo, kaip autobuso vairuotojo, valios, priekabiavo siekdamas su ja seksualinio bendravimo: iš vairuotojo vietos atėjo į autobuso saloną, apkabindamas N. G., prisiglausdamas, siekdamas pabučiuoti, vulgariomis užuominomis siūlė seksualiai bendrauti (Dvilaitis, 2004, p. 110). Šioje situacijoje priklausomumas pasireiškė tuo, kad kaltinamasis, būdamas autobuso vairuotoju, turėjo galimybę sutrukdyti nukentėjusiajai pasipriešinti jo neteisėtiems veiksams, pavyzdžiui, uždaryti duris ir neišleisti.

Kitokios priklausomybės požymis aiškinamas gana plačiai, teismams palikta diskrecijos teisė, tačiau kiekvienu konkrečiu atveju būtina nustatyti objektyvų juridinį pagrindą (Milinis *et al.*, 2013, p. 185). Tokios aplinkybės leidžia kelti klausimą, ar gali būti vulgarūs ar panašūs veiksmai, tokio pobūdžio pasiūlymai ar užuominos pripažinti seksualiniu priekabiavimu, jei nukentėjusįjį ir kaltininką sieja ne teisiniai, o faktiniai priklausomumo santykiai? Tokios situacijos gali susiklostyti jaunimo grupelėse, kurios paprastai turi savo hierarchinę struktūrą ir lyderį, kuriam paklūsta kiti grupės dalyviai. Šiuo atveju lyderis gali priimti atitinkamus sprendimus, tiesiogiai veikiančius jam pavaldžių asmenų faktinę padėtį, pvz.: pašalintas iš grupės jaunuolis gali patirti patyčias. Tai sukelia emocinę įtampą, gali turėti neigiamos įtakos mokymosi kokybei ir asmeniniam gyvenimui, taigi, sukelia neigiamų padarinių.

Baudžiamosios teisės doktrinoje ilgą laiką vyravo pozicija, kad priklausomumas būtina turi būti teisinis, o vien tik faktinio nepakanka išvada dėl pasinaudojimo priklausomumu. Tačiau šiuo metu vis dažniau akcentuojama, kad ši nuostata nėra absoliuti ir būti aiškinama plačiau. Sutiktina su O. Fedosiuk nuomone, kad

pasinaudojimas priklausomumu gali pasireikšti ir kaip piktnaudžiavimas faktiškai susiklosčiusia ir juridiskai neapibrėžta padėtimi. (Fedosiuk, 2005, p. 55). Autorės nuomone, net ir teisiniais santykiais su nukentėjusiuoju grupės dalyviu nesusijęs grupės lyderis gali naudotis savo padėtimi, pavyzdžiui, turimais faktiniais įgaliojimais, ir taip apriboti nukentėjusiajam veikimo laisvę, palenkti jį priimti kaltininko pasiūlymus ar atlikti nurodytus veiksmus.

Lietuvos teismų praktikoje taip pat pažymima, kad pasinaudojimas priklausomumu konstatuojamas ir tais atvejais, kai kaltininkas naudoja neformaliu priklausomumu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymi, jog objektyviuoju priklausomumo pagrindu gali būti pripažintos ir kitokios faktinės situacijos, kai kaltininko sudarytos fizinės ar psichologinės kliūtys, apribojančios nukentėjusiojo veikimo laisvę, sudaro jam sąlygas esmingai paveikti nukentėjusiojo padėtį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kol kas Lietuvos teismų praktikoje panašių precedentų nėra, tačiau remiantis išdėstytomis aplinkybėmis, galima daryti prielaidą, jog veika galėtų būti pripažinta seksualiniu priekabiavimu net ir tuo atveju, jei nukentėjusįjį ir kaltininką sieja ne juridinė, o faktinė priklausomybė.

Kai kurių užsienio valstybių, kaip antai, Vokietijos BK 184i straipsnis seksualinio priekabiavimo nesieja su pavaldumo kriterijumi (German Criminal Code (1998)). Kitaip tariant, priekabiautoju gali būti pripažįstamas bet kuris asmuo. Autorės nuomone, toks reguliavimas nėra pagrįstas, nes pernelyg išplečia baudžiamosios atsakomybės taikymą ir tam tikrais atvejais gali prieštarauti proporcingumo principui. T. Hornale, analizuodama seksualinio priekabiavimo sudėtį Vokietijoje, nurodo, jog veiksmai net ir atlikti neformalioje aplinkoje, kai vienas asmuo, siekdamas seksualinio bendravimo, uždeda ranką kitam ant šlaunies, o šis išreiškia nepasitenkinimą, formaliai laikomi nusikalstamais, tačiau taip būti neturėtų. Mokslininkė nurodo, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas už tokius seksualinio pobūdžio veiksmus, kurie yra nutraukiami nukentėjusiajam išreiškus nesutikimą, yra neteisingas ir pažeidžia teisingumo principą (Hornale, 2019, p. 15). Manytina, kad toks reguliavimas gali sukelti baimę užmegzti santykius bei sukuria teisinio neaiškumo situaciją. Taip pat kriminalizuojant seksualinio pobūdžio veiksmus atliktus bet kokiuose, pavyzdžiui, pasilinksminimo vietose, pernelyg išplečia veikos kriminalizavimo galimybes.

Prancūzijos BK 222-33 straipsnio 1 dalyje įtvirtintoje pagrindinėje seksualinio priekabiavimo sudėtyje nukentėjusiojo priklausomybė nuo kaltininko taip pat nenumatyta. Tačiau remiantis Prancūzijos BK 222-33 straipsnio 3 dalies 4 punktu ekonominė ar socialinė priklausomybė nuo kaltininko laikoma veika kvalifikuojančiu

požymiu (Criminal Code of the French Republic (1992)). Svarstyta, ar tokia nuostata tikrai yra proporcinga, nes šiuo atveju numatomos daug griežtesnės sankcijos, nenustatinėjamas kaltininko veiksmų pakartotinumai.

Apibendrinant galima teigti, jog būtinu aspektu seksualinio priekabiavimo požymiu yra pasinaudojimas nukentėjusio asmens tarnybiniu ar kitokiu priklausomumu, jo nenustačius baudžiamoji atsakomybė – negalima. Tarnybinis priklausomumas susijęs su darbo ar tarnybos santykiais, o kitoks priklausomumas gali atsirasti sutarčių, įstatymų pagrindu arba iš jų išplaukti. Taip pat juo galėtų būti pripažintas ir neformalus faktinis priklausomumas. Nagrinėtoje Vokietijos BK įtvirtintoje seksualinio priekabiavimo normoje priklausomumo požymis nenumatytas, o remiantis Prancūzijos BK jis laikytinas seksualinį priekabiavimą kvalifikuojančiu požymiu.

2.4 Kaltė ir specialus tikslas

Baudžiamojoje teisėje išskiriamos dvi kaltės formos, t .y. tyčia ir neatsargumas. BK 16 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad už nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymą dėl neatsargumo asmuo baudžiamajon atsakomybėn traukiamas tik, jei tai numatyta BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje. Tokios nuostatos BK 152 straipsnyje nėra, todėl galima daryti išvadą, kad seksualinis priekabiavimas padaromas tik tyčia.

Išskiriamos ir dvi tyčios rūšys: tiesioginė ir netiesioginė. Remiantis 15 straipsnio 2 dalimi tiesioginė tyčia yra tada, kai: 1) kaltininkas darydamas nusikalstamą veiką suvokė pavojingą jos pobūdį ir norėjo taip veikti arba 2) darydamas nusikalstamą veiką asmuo suvokė pavojingą jos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti BK numatyti padariniai, ir jų norėjo. BK 15 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra padarytas netiesiogine tyčia, jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti BK numatyti padariniai, ir nors jų nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems atsirasti (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). Valstybės žinios, 89-2741).

Netiesioginė tyčia galima tik materialiose nusikalstamų veikų sudėtyse (Abramavičius *et al.*, 2001, p. 207). Seksualinio priekabiavimo sudėtis, kaip jau minėta, yra formali, todėl tiek baudžiamosios teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad BK 152 straipsnyje įtvirtinta nusikalstama veika padaroma tik tiesiogine tyčia. Taip yra todėl, kad kaltininkas suvokia seksualinio priekabiavimo veikos pavojingumą ir nori taip veikti. Kitaip tariant, siekiant inkriminuoti BK 152 straipsnyje įtvirtintą baudžiamąjį nusižengimą būtina nustatyti intelektinį ir valinį tyčios požymius.

Intelektinis tiesioginės tyčios požymis pasireiškia nusikalstamos veikos priešingumo įstatymui ir pavojingumo suvokimu. Teismų praktikoje pažymima, kad pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio suvokimas yra požymių, nusakančių nusikalstamų veikų objektą ir objektyviąją pusę, suvokimas. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). BK 152 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos intelektinis tyčios požymis pasireiškia tuo, kad kaltininkas suvokia, jog jo vulgarias ar panašias veiksmas, tokio pobūdžio pasiūlymais ar užuominomis išreikštomis pasinaudojant nukentėjusiojo asmens tarnybiniu ar kitokiu priklausomumu yra kėsiniama į kito asmens seksualinio apsisprendimo laisvę.

Jeigu seksualiai priekabaudamas kaltininkas nesuvokia savo atliekamų veiksmų pavojingumo ir priešingumo įstatymui dėl psichikos sutrikimo, teismas tokį asmenį gali

pripažinti nepakaltinamu ir tada jis netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Doktrinoje teigiama, kad minėtu atveju asmuo veikia be kaltės (Abramavičius *et al.*, 2001, p. 189). Panašios nuostatos randamos ir kitų užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose. Kaip antai, Vokietijos BK 20 straipsnyje įtvirtinta, kad veika, padaryta asmens, kuris jos padarymo metu negali suvokti savo veiksmų esmės ir neteisėtumo dėl psichinės ligos ar sąmonės sutrikimo, laikoma padaryta be kaltės (German Criminal Code (1998)). Prancūzijos BK 122-1 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad asmuo netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn, jei veikos padarymo metu dėl savo psichinių ar neuropsichinių sutrikimų negalėjo tinkamai suvokti savo veiksmų esmės ir jų kontroliuoti (Criminal Code of the French Republic (1992)).

Jeigu kaltininkas dėl kitų priežasčių, pavyzdžiui, apsvaigimo nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų, praranda gebėjimą suvokti, kad neteisėtais vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis kėsinaisi į pagal tarnybą ar kitaip priklausomo asmens seksualinio apsisprendimo laisvę, kaltės tai nepašalina, o priešingai gali būti pripažinta atsakomybę sunkinančia aplinkybe. Štai Kaišiadorių rajono apylinkės teismo nagrinėtoje byloje kaltinamasis V. M. teisiamojo posėdžio metu teigė, kad būdamas apsvaigęs nuo alkoholio nesuvokė, jog glostydamas priklausomo asmens, t. y. podukros, krūtis frazėmis- „ai kokie gražūs dvynukai ir kaip gerai auga“ reikšdamas pasitenkinimą, seksualiai prie jos priekabiavo. Tačiau teismas pažymėjo, kad savanoriškas fiziologinis asmens apsvaigimas nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų nusikaltimo padarymo metu nėra aplinkybė, pašalinanti asmens kaltę. Ši nuostata reiškia, jog fiziologinis girtumas nepašalina kaltininko baudžiamosios atsakomybės už esant apsvaigimo būsenai padarytą veiką, nepriklausomai nuo girtumo laipsnio (Kaišiadorių rajono apylinkės teismo 2011 m. sausio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Praktikoje neretai pasitaiko atvejų, kai priekabiautojas teigia, jog dėl nukentėjusiojo veiksmų nesuprato, kad jo veiksmai yra vulgariūs, nemalonūs ir neteisėti. Taip gali nutikti tais atvejais, kai nukentėjusysis dėl savo sutrikimo, išgąščio ar kitų priežasčių negali tinkamai išreikšti prieštaravimų. Baudžiamosios teisės moksle buvo pareikšta nuomonė, kad seksualinis priekabiavimas yra galimas tik po to, kai nukentėjusysis aiškiai išreiškia savo prieštaravimą tokiems veiksams (Dvilaitis, 2004, p. 110). Tačiau autorės požiūriu ši nuomonė nepagrįsta, nes tokiu atveju būtų pernelyg apsunkinama nukentėjusiojo padėtis ir sudaromos prielaidos nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui išvengti baudžiamosios atsakomybės. Be to, naujausioje teismų praktikoje išaiškinta, kad priekabiavimo faktams nustatyti nebūtina, kad asmuo, prie kurio priekabiuojama, aiškiai

ir kategoriškai prieštarautų tokiam elgesiui, kai akivaizdu, kad toks elgesys šiam asmeniui buvo nepriimtinas ir objektyviai įžeidžiamas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Valinis tiesioginės tyčios momentas nurodo, kad kaltininkas suvokia, jog kėsinaisi į įstatyme saugomą teisinį gėrį ir nori taip elgtis. Teismų praktikoje išaiškinta, kad norėjimas veikti, kai pažeidimo pavojingumą ir priešingumą teisei lemia veikimas, yra sąmoningas asmens valios nukreipimas (esant galimybei nenukreipti valios) nesilaikyti įstatyme numatyto draudimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Seksualinio priekabiavimo atveju valinis tyčios momentas pasireiškia tuo, kad kaltininkas suvokdamas, jog veikia neteisėtai, atlieka vulgarius ar panašius veiksmus, išreiškia tokio pobūdžio pasiūlymus ar užuominas.

Užsienio valstybių, kaip antai, Vokietijos baudžiamajame įstatyme, taip pat įtvirtinta, kad seksualinis priekabiavimas gali būti padaromas tik tyčia. Vokietijos BK 15 straipsnyje numatyta, kad baudžiama tik už tyčinius poelgius, jeigu įstatymas tiesiogiai nenumato bausmės ir už neatsargius poelgius (German Criminal Code (1998)). Vokietijos BK 184i straipsnyje nuostatos apie neatsargumą nėra, todėl darytina išvada, kad ši veika pasireiškia tik tyčia. Remiantis Prancūzijos BK 121-3 straipsnio 3 dalimi nusikalstama veika gali būti padaroma dėl neatsargumo ar neapdairumo, tačiau tai turi būti įtvirtinta specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje, o BK 222-33 straipsnyje tokių nuostatų nėra. Manytina, kad tokiu būdu siekiama išvengti situacijų, kai nusikalstamais pripažįstami nepavojingi veiksmai.

Būtinasis seksualinio priekabiavimo sudėties požymis yra specialus tikslas, jo nenustačius baudžiamoji atsakomybė – negalima. Įstatymų leidėjas BK 152 straipsnyje nurodo du alternatyvius specialius tikslus: 1) seksualiai bendrauti ir 2) seksualiai pasitenkinti.

Lietuvos teismų praktikoje nėra tikslo seksualiai bendrauti išaiškinimo. Analizė leidžia daryti išvadą, kad teismai paprastai apsiriboja lakoniškais sprendimais apie jo buvimą ar nebuvimą. Kaip pavyzdį galima paminėti Plungės apylinkės teismo nagrinėtą bylą, kurioje teismas tik trumpai pažymėjo, jog seksualinio bendravimo siekį rodo kaltinamojo A. M. pasiūlymai nukentėjusiajai G. B. suteikti malonumą, išbučiuoti iki kojų, bei jo domėjimasis nukentėjusiosios seksualine patirtimi (Plungės apylinkės teismo nuosprendis 2019 m. spalio 15 d.). Matyti, kad šiuo atveju teismas tik nurodė tam tikrus veiksmus, bet nepateikė tikslo seksualiai bendrauti apibrėžimo.

Tokios aplinkybės lemia, kad tikslo seksualiai bendrauti sąvoką mėgina suformuluoti baudžiamosios teisės mokslas. Baudžiamojo kodekso komentare nurodoma, kad

seksualinio bendravimo siekis suprantamas kaip lytinių santykių siekimas (Abramavičius *et al.*, 2009, p.189). P. Veršekys papildomai pažymi, kad priekabautojas gali siekti tiek vaginalinių santykių, tiek kitokio lytinės aistros tenkinimo (oraliniu, analiniu ar kitokiu būdu) (Veršekys, 2008, p. 193). Vadinas, tikslas seksualiai bendrauti galėtų būti apibrėžtas kaip kaltininko siekis vulgariais ar panašiais pasiūlymais ar užuominomis užmegzti natūralius lytinius santykius su pagal tarnybą ar kitaip priklausomu nukentėjusiuoju arba kitokiu būdu su juo tenkinti lytinę aistrą.

Kitas BK 152 straipsnyje numatytas tikslas yra seksualiai pasitenkinti. Jis teismų praktikoje taip pat nėra apibrėžtas, todėl siekiant patekti jo sampratą būtina atlikti lingvistinę ir baudžiamosios teisės doktrinos analizę.

Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne nurodoma, kad pasitenkinimas yra malonumo pajauta (Keinys, 2012, p. 299). Kaltininkas siekia pajusti lytinį malonumą. Baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, kad esminis skirtumas lyginant su tikslu seksualiai bendrauti yra tai, kad šiuo atveju priekabautojas nesieka lytinių santykių, jam seksualinį pasitenkinimą kelia pats priekabiavimo faktas (Abramavičius *et al.*, 2009, p. 189). P. Veršekys nurodo, kad galimi atvejai, kai seksualinio pasitenkinimo tikslas yra „antrinis“ - kaltininką patenkina tuo atveju, jeigu nepavyksta užmegzti seksualinio bendravimo (Veršekys, 2008, p. 194). Pažymėtina, kad baudžiamojo nusižengimo inkriminavimui nesvarbu, ar atlikdamas neteisėtus veiksmus kaltininkas pajuto seksualinį pasitenkinimą arba malonumą, ar ne. Tokie faktai baudžiamosiose bylose dėl žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvės ir neliečiamumo pažeidimo privalomai nenustatinėjami (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vadinas, nereikia įrodinėti, kad tikslas buvo pasiektas, pakanka nustatyti jo buvimą. Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimu, apie tikslo buvimą ar nebuvimą sprendžiama analizuojant kaltininko elgesį prieš nukentėjusį asmenį (seksualinio priekabiavimo būdą, atliktų fizinių veiksmų apimtį ir (arba) išsakytų pasiūlymų ar užuominų turinį), vertinant kaltininko elgesio sistemiškumą ir intensyvumą (pakartotinumą, tęstinumą), aplinką, kurioje reiškiasi seksualinio pobūdžio kaltininko elgesys (vietą, laiką), ir kitas aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šioje byloje teismas nustatinėdamas seksualinio bendravimo ir pasitenkinimo tikslo buvimą vertino vulgarių frazių turinį, atkreipė dėmesį į tai, kad buvo priekabaujama ne tik žodine forma, bet ir veiksmais, t. y. liečiant nukentėjusiosios pečius, rankas, nugarą, šlaunis. Tokie veiksmai buvo pasikartojantys, tęstiniai, atlikti darbinėje aplinkoje, todėl, teismo nuomone, leidžiantys daryti išvadą, kad kaltininkas turėjo tikslą seksualiai bendrauti ar pasitenkinti.

Specialų seksualinio priekabiavimo tikslą numato ir kai kurių kitų užsienio valstybių baudžiamieji įstatymai. Štai Prancūzijoje 2012 m. atlikus pakeitimus BK 222-33 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad seksualinio priekabiavimo tikslas – pažeminti žmogaus orumą pasikartojančiais seksualinio pobūdžio veiksmais ar žodžiais, kurie savo prigimtimi yra žeminantys, ar sukuriant nukentėjusiajam bauginančią, priešišką ar įžeidžiančią aplinką (Criminal Code of the French Republic (1992)). Toks pat tikslas numatytas Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme už kurio pažeidimus gresia tik administracinės nuobaudos. Manytina, kad taip Lietuvos įstatymo leidėjas įtvirtindamas specifinius tikslus siekia užkirsti kelią pernelyg dažnam, nepagrįstam baudžiamosios atsakomybės taikymui, todėl toks reguliavimas, autorės nuomone, yra efektyvesnis ir leidžiantis diferencijuoti teisinę atsakomybę. Pažymėtina, kad specialusis tikslas Prancūzijoje yra reikšmingas ir inkriminuojant kvalifikuotą seksualinio priekabiavimo sudėtį. Prancūzijos BK 222-33 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad seksualiniu priekabiavimu pripažįstami ir tokie atvejai, kai nesant pakartotinumų, panaudojant bet kokią rimtą prievartą, akivaizdžiai siekiama gauti tam tikrą seksualinio pobūdžio paslaugą sau ar trečiojo asmens naudai (Hebert, 2019, p. 11). Tačiau šiuo atveju ypač svarbus būdo t. y. prievartos panaudojimo ir tikslo derinys.

Remiantis Vokietijos BK 184i straipsnio 1 dalimi seksualinio priekabiavimo tikslas – įžeisti nukentėjusįjį. Tokio pobūdžio tikslo įtvirtinimas seksualinio priekabiavimo nusikalstamos veikos sudėtyje baudžiamosios teisės moksle vertinamas kritiškai, nes kelia daug neaiškumų. Antai, kaip kvalifikuoti kaltininko veiksmus jei nukentėjusysis, intymiai liečiant jo kūną, yra neįžeidžiamas, o, pavyzdžiui, supykdomas? Ar tokiu atveju turėtų kilti baudžiamoji atsakomybė? Autorės nuomone, tikslo įžeisti nukentėjusįjį įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme yra netikslingas, nes per daug akcentuoja subjektyvius nusikalstamos veikos požymius, sukelia tam tikrą teisinio neaiškumo situaciją ir ne visai atitinka baudžiamosios atsakomybės, kaip kraštutinės priemonės principą. Pritartina T. Hornale nuomonei, kad ypatingą dėmesį skiriant subjektyviesiems požymiams pernelyg išplečiamas baudžiamosios atsakomybės taikymas, todėl tikslas neturėtų būti vertinamas kaip esminis požymis. Alternatyva būtų vertinti, kiek kaltininko veiksmai yra socialiai priimtini, atsižvelgiant į kaltininką atsižvelgiant į nukentėjusįjį siejančius santykius (Hornale, 2019, p. 1327).

Apibendrinant galima teigti, kad BK 152 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas baudžiamasis nusižengimas gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia, t. y. priekabiaudamas kaltininkas turi suvokti, kad savo vulgariais ar panašiais veiksmais, tokio pobūdžio pasiūlymais ar užuominomis pasinaudodamas nukentėjusiojo asmens tarnybiniu ar kitokiu

priklausomumu kėsinaisi į pastarojo seksualinio apsisprendimo laisvę ir nori taip veikti. Siekiant inkriminuoti šią nusikalstamą veiką būtina nustatyti ir specifinį tikslą seksualiai bendrauti ar seksualiai pasitenkinti. Vokietijos ir Prancūzijos BK taip pat įtvirtinta, kad seksualinis priekabiavimas padaromas tik tiesiogine tyčia, numatytas ir specialus tikslas, kuris skiriasi. Remiantis Vokietijos BK 184i straipsnio 1 dalimi seksualiai priekabaudamas kaltininkas siekia įžeisti nukentėjusįjį, o Prancūzijos BK 222-33 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad šios nusikalstamos veikos tikslas – pažeminti žmogaus orumą.

2.5. Seksualinio priekabiavimo subjektas

Seksualinio priekabiavimo subjektas – tai fizinis asmuo, kurį apibūdina amžius, pakaltinamumas ir specialusis požymis, t. y. nukentėjusiojo priklausomumas nuo jo.

BK 20 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad juridinis asmuo atsako tik už nusikalstamas veikas, už kurių padarymą šio baudžiamojo įstatymo specialiojoje dalyje numatyta juridinio asmens atsakomybė (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). Valstybės žinios, 89-2741). BK 152 straipsnyje tokios nuostatos nėra, todėl subjektu gali būti tik fizinis asmuo, kurį pirmiausia apibūdina amžius. BK 13 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad už šį baudžiamąjį nusižengimą atsako asmuo, kuriam yra sukakę 16 metų. Įstatymų leidėjas pareiziuoja, kad šio amžiaus sulaukęs individas yra pakankamai protiškai išsivystęs, todėl supranta savo veiksmų pobūdį ir esmę, t. y. ką daryti galima ir ko negalima, ir geba atsakyti už savo veiksmus (Piesliakas, 2006, p. 303). Pažymėtina, kad kai kuriose Europos valstybėse, ši amžiaus riba yra mažesnė. Štai Vokietijoje, kurioje baudžiamoji atsakomybė priklauso nuo kaltininko amžiaus ir psichinio išsivystymo, o ne nusikalstamos veikos, baudžiamoji atsakomybė kyla nuo 14 metų. Asmenys nuo 14 iki 18 metų laikomi jaunuoliais, o nuo 18 iki 21 – jaunais suaugusiais ir jiems taikomi tam tikri baudžiamosios atsakomybės ypatumai (Weijers, 2016, p. 18). Prancūzijoje baudžiamoji atsakomybė kyla dar anksčiau, t. y. nuo 13 metų.

Kitas svarbus subjektą apibūdinantis požymis – pakaltinamumas. Tai būtinoji kaltės sąlyga, todėl baudžiamojon atsakomybėn už seksualinį priekabiavimą netraukiamas asmuo, kuris nors ir yra sulaukęs BK 13 straipsnio 1 dalyje numatyto amžiaus, tačiau teismo pripažintas nepakaltinamu.

Seksualinio priekabiavimo subjektu gali būti ne tik pakaltinamas, bet ir ribotai pakaltinamas asmuo. Ribotas pakaltinamumas suprantamas kaip asmens būseną, kuri nusikalstamos veikos padarymo metu neleido asmeniui visapusiškai suvokti savo veiksmų pobūdžio ar juos valdyti dėl psichikos sutrikimų, kurie nebuvo pakankamas pagrindas pripažinti jį nepakaltinamu (Abramavičius *et al.*, 2001, p. 192). Ribotai pakaltinamas asmuo atsako už seksualinį priekabiavimą, tačiau bausmė jam gali būti švelninama arba jis gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ir jam taikomos baudžiamojo poveikio arba priverčiamosios medicinos priemonės (BK 18 str. 2 dalis). Lietuvos teismų praktikoje tokių pavyzdžių kol kas nėra.

Ribotas pakaltinamumas, kaip seksualinio priekabiavimo subjektą apibūdinantis požymis, numatytas ir kai kurių Vakarų Europos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose. Remiantis Vokietijos BK 21 straipsniu, seksualiai priekabiavęs asmuo, kuris

dėl psichinės ligos ar sąmonės sutrikimo nevisiškai galėjo suvokti savo veiksmų esmę, bei juos kontroliuoti, yra baudžiamas, tačiau bausmė jam gali būti švelninama (German Criminal Code (1998)). Panaši nuostata aptinkama ir Prancūzijos BK. Remiantis 122-1 straipsnio 2 dalimi seksualiai priekabiavęs asmuo, kuris nusikalstamos veikos padarymo metu turėjo psichinių ar neuropsichinių sutrikimų, o šie iš dalies trukdė jam suvokti savo veiksmų esmę ir juos kontroliuoti, lieka baudžiamas, tačiau į šią aplinkybę teismas atsižvelgia skirdamas bausmę ir nurodydamas jos įgyvendinimo tvarką (Criminal Code of the French Republic (1992)).

Lietuvos BK įtvirtintoje seksualinio priekabiavimo sudėtyje numatyta, kad subjektu gali būti ne kiekvienas pagrindinius (amžius, pakaltinamumas) požymius turintis asmuo. Baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, kad įstatymų leidėjas, numatydamas baudžiamąją atsakomybę už kai kuriuos nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus sąmoningai susiaurina subjektų ratą. Tokį sprendimą lemia tai, kad atitinkamas nusikalstamas veikas gali padaryti tik tas, kas vykdo specialias funkcijas, užima tam tikras pareigas ar visuomeninę padėtį ir panašiai. Specialiojo subjekto požymiai visada tiesiogiai įtvirtinti atitinkamo straipsnio dispozicijoje arba akivaizdžiai išplaukia iš jos aiškinimo (Abramavičius *et al.*, 2001, p. 194). BK 152 straipsnyje tiesiogiai įtvirtinta, kad seksualinio priekabiavimo subjektu gali būti tik tas asmuo, nuo kurio nukentėjusysis yra pagal tarnybą ar kitaip priklausomas. Kitaip tariant, šio baudžiamojo nusižengimo subjektas yra specialusis, jį su nukentėjusiuoju privalo sieti anksčiau aptarti specifiški priklausomybės santykiai, jų nenustačius asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už seksualinį priekabiavimą.

Užsienio valstybių įstatymuose specialus subjektą apibūdinantis požymis gali turėti kitokią reikšmę, t. y. jis gali būti kvalifikuojančiu. Štai Prancūzijoje siekiant inkriminuoti pagrindinę seksualinio priekabiavimo sudėtį pakanka nustatyti tik amžių ir pakaltinamumą. Tuo tarpu BK 222-33 straipsnio 3 dalies 4 punkte numatytas specialusis, t. y. nukentėjusiojo ekonominė ar socialinė priklausomybė nuo kaltininko, laikomas kvalifikuojančiu ir rodančiu didesnę veikos pavojingumą (Criminal Code of the French Republic (1992)). Autorės nuomone, subjekto klausimas efektyviau išspręstas Lietuvos įstatymo leidėjo, nes pagrindinėje sudėtyje numatytas specialusis požymis padeda susiaurinti atsakomybėn trauktinų asmenų ratą ir išvengti pernelyg dažno ir neproporcingo baudžiamosios atsakomybės taikymo. Be to, specialaus požymio pripažinimas kvalifikuojančiu griežtina atsakomybę ir didina sankcijas, o tai ne visada padeda tinkamai įgyvendinti bausmės tikslus.

Galimi atvejai, kai seksualinio priekabiavimo objektyvią pusę realizuoja ne vienas, o keli asmenys veikdami kaip bendrininkai. Nors tokios situacijos retos, tačiau būtina jas aptarti. Remiantis BK 24 straipsnio 1 dalimi bendrininkavimas – tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių baudžiamajame įstatyme nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). Valstybės žinios, 89-2741). Šiuo atveju kyla klausimas: ar visiems bendrininkams be minėtų bendrųjų reikalingas BK 152 straipsnyje numatytas specialusis subjekto požymis? Atsakymą pateikia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, kurioje ne kartą konstatuota, jog specialųjį požymį turi turėti tik nusikalstamos veikos vykdytojas. Kiti šios nusikalstamos veikos bendrininkai (pvz., organizatoriai, padėjėjai) gali ir neturėti specialaus požymio (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šis išaiškinimas leidžia daryti išvadą, kad specialųjį požymį turinčiam vykdytojui pagalbą teikęs 16 metų sulaukęs asmuo galėtų būti pripažintas seksualinio priekabiavimo padėjėju (BK 24 straipsnio 6 dalis, 152 straipsnio 1 dalis).

Pažymėtina, kad kitaip nei Lietuvoje, kai kuriose valstybėse bendrininkavimas yra seksualinį priekabiavimą kvalifikuojantis požymis. Pavyzdžiui, Vokietijos BK 184i straipsnio 2 dalyje numatyta, kad ypač sunkiais seksualinio priekabiavimo atvejais bausmė yra laisvės atėmimas nuo trijų mėnesių iki penkerių metų. Ypač rimtas atvejis paprastai nustatomas tada, kai nusikaltimą padaro daugiau nei vienas asmuo (German Criminal Code (1998)). Panaši nuostata aptinkama ir Prancūzijos 222-33 straipsnio 3 dalies 5 punkte.

Apibendrinant galima teigti, kad seksualinio priekabiavimo subjektas yra specialusis, juo pagal BK 152 straipsnio 1 dalį gali būti tik 16 m. sulaukęs, pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas fizinis asmuo, nuo kurio nukentėjęs yra pagal tarnybą ar kitaip priklausomas. Bendrininkavimo atveju pakanka, kad specialųjį požymį turėtų tik seksualinio priekabiavimo vykdytojas. Vokietijos BK numatyta, kad seksualinio priekabiavimo subjektui apibūdinti pakanka apibūdinti pakanka bendrųjų požymių, t. y. amžiaus ir pakaltinamumo, specialūs požymiai nėra numatyti. Prancūzijos BK pagrindinėje seksualinio priekabiavimo sudėtyje specialusis subjektas taip pat nėra minimas, tačiau subjektą apibūdinantis specialus požymis gali tapti veiką kvalifikuojančiu.

3. Seksualinio priekabiavimo atirbojimas nuo kitų teisės pažeidimų bei nusikalstamų veikų

Siekiant tinkamai kvalifikuoti seksualinį priekabiavimą (BK 152 straipsnis) būtina jį atskirti nuo panašių teisės pažeidimų bei kitų nusikalstamų veikų. Teisingas veikos kvalifikavimas turi principinę reikšmę, nes lemia pažeidėjui taikomas valstybės prievartos priemonės ir sukelia atitinkamas teises pasekmes, todėl būtina išskirti pagrindinius atirbojimo kriterijus.

BK 152 straipsnyje įtvirtintą baudžiamąjį nusižengimą gali būti sudėtinga atskirti nuo administracinės teisės pažeidimų, o pirmiausia, seksualinio priekabiavimo ir priekabiavimo dėl lyties. Nemažai sunkumų kyla sunkumų ir atirbojant seksualinį priekabiavimą nuo kitų nusikalstamų veikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, t. y. privertimo lytiškai santykiuoti (BK 151 straipsnis), lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą (BK 151¹ straipsnis) bei jaunesnio nei šešiolikos metų asmens tvirkinimo (BK 153 straipsnis).

BK 152 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nusikalstamą veiką būtina skirti nuo administracinio nusižengimo. Kaip jau minėta, seksualinio priekabiavimo, kaip diskriminacijos dėl lyties formą, draudžia Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, o atsakomybę už šį pažeidimą numato Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) 81 straipsnis. Jame įtvirtinta, kad Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme nustatytų moterų ir vyrų lygių teisių bei Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme nustatytų lygių galimybių pažeidimas užtraukia baudą juridinių asmenų vadovams, darbdaviams ar kitiems atsakingiems asmenims nuo keturiasdešimt iki penkių šimtų šešiasdešimt eurų (Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015). TAR, 11216). Taigi, atsakomybė pagal šį straipsnį kyla ir už seksualinį priekabiavimą, ir už priekabiavimą, ir už nurodymą diskriminuoti. Atirbojant seksualinį priekabiavimą kaip baudžiamąjį nusižengimą nuo administracinio nusižengimo būtina vertinti veikos pavojingumą (pastarasis baudžiamajai atsakomybei kilti turi būti didesnis) ir kitus požymius, kurie bus toliau aptariami.

Pirmasis, bet ne pagrindinis, skirtumas – teisinis gėris į kurį yra kėsiniama neteisėta veika. Kaip jau buvo minėta, pagrindinis tiesioginis BK 152 straipsnyje numatyto baudžiamojo nusižengimo objektas yra seksualinio apsisprendimo laisvė. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme nurodoma, kad seksualinis priekabiavimas – tai nepageidaujamas užgaulus, žodžiu, raštu ar fiziniu veiksmu

išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu, kai tokį elgesį lemia tikslas ar jo poveikis pakenkti asmens orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką. (Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (1998). Valstybės žinios, 112-3100). Pati normos formuluotė suponuoja, kad šiuo atveju pagrindiniu tiesioginiu objektu laikytinas žmogaus orumas. Ši pozicija išreikšta ir teismų praktikoje nurodant, kad Lietuvos įstatymų leidėjas seksualinį priekabiavimą kaip neleistiną elgesį teisės aktuose įtvirtino, siekdamas apsaugoti visus asmenis – vyrus ir moteris – nuo kėsinosi į asmens orumą (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. balandžio 10 d. nutartis administracinėje byloje). Kita vertus būtina pažymėti, kad jog BK 152 straipsnyje numatytos veikos papildomu tiesioginiu objektu taip pat yra garbė ir orumas, todėl šis požymis negali būti pagrindiniu atribojant veikas. Jis turėtų būti vertinamas kompleksiskai.

Antrasis kriterijus – nusikalstamos veikos padarymo būdas. Siekiant inkriminuoti BK 152 straipsnyje įtvirtintą baudžiamąjį nusižengimą būtina nustatyti, kad kaltininkas seksualiai priekabiavo pasinaudodamas nukentėjusiojo tarnybiniu ar kitokiu priklausomumu. Baudžiamoji atsakomybė nenustačius šio požymio – negalima. Tai reiškia, kad jei darbuotojas seksualiai priekabiavo prie darbdavio, BK 152 straipsnis negali būti taikomas. Tuo tarpu administracinei atsakomybei kilti priklausomybės fakto nustatinėti nereikia. Autorė nesutinka su L. Vaičiūnienės išsakyta nuomone, kad administracinė atsakomybė už seksualinį priekabiavimą kyla tik tais atvejais, jei nukentėjusįjį bei pažeidėją sieja darbo, tarnybiniai ar kitokio priklausomumo santykiai (Vaičiūnienė, 2003, p. 10). Toks reguliavimas yra susijęs su senąja moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo redakcija ir šiandien teisinės reikšmės neturi.

Trečiasis kriterijus – veikos tikslas. BK 152 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos būtinasis požymis – tikslas seksualiai bendrauti ar pasitenkinti, jo nenustačius baudžiamoji atsakomybė negalima. Tuo tarpu seksualinio priekabiavimo kaip administracinio nusižengimo tikslas yra pakenkti asmens orumui.

Ketvirtasis kriterijus – skirtinga taikymo sritis ir nukentėjusiųjų ratas. Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad šis įstatymas netaikomas šeimos ir privataus gyvenimo srityse (Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (1998). Valstybės žinios, 3100). Taigi už šio įstatymo pažeidimą negalima patraukti administracinę atsakomybę asmenų, susijusių giminystės ar kitais asmeniniais santykiais. Tuo tarpu BK numato, kad seksualinis priekabiavimas galimas ir tarp artimų giminaičių ir šeimos narių: tėvo ir dukters, patėvio ir podukros, senelio ir anūkės (Pilinkaitė Sotirovič, Samuolytė, 2019, p. 20). Tai įrodo ir

Lietuvos teismų praktika. Kaip antai, Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėta byla, kurioje patėvis seksualiai priekabiavo prie podukros (Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje), Kaišiadorių rajono apylinkės teismo byla, kurioje V. M. nuteistas už tai, kad seksualiai priekabiavo prie nepilnametės dukros (Kaišiadorių rajono apylinkės teismo 2011 m. sausio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje) ir kt.

Penktasis kriterijus – veikos subjektas. Kaip jau minėta, pagal BK 152 straipsnio 1 dalį seksualinio priekabiavimo subjektu gali būti bet kuris pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas 16 metų sulaukęs fizinis asmuo nuo kurio nukentėjusysis yra pagal tarnybą ar kitaip priklausomas. Tuo tarpu remiantis ANK 81 straipsnio 1 dalimi už seksualinį priekabiavimą administracinėn atsakomybėn traukiami tik juridinių asmenų vadovai, darbdaviai ar kiti atsakingi asmenys.

BK 152 str. įtvirtintas baudžiamasis nusižengimas yra panašus ir į kitą neteisėtą veiką, t. y. priekabiavimą dėl lyties, kurio draudimas taip pat įtvirtintas ANK 81 straipsnyje. Ši diskriminacijos forma yra mažiau nagrinėta teisės doktrinoje, teismų ir kitokioje teisinėje praktikoje, toliau būtina ją aptarti detaliau.

Priekabiavimo sąvoką pateikia Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 7 dalis, kurioje įtvirtinta, kad priekabiavimas – tai nepageidaujamas elgesys, kai lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu siekiama įžeisti arba įžeidžiamas asmens orumas ir siekiama sukurti arba sukuriama bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka. (Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (2003). Valstybės žinios, 114-5115). Teisės doktrinoje, pateikiant šios normos išaiškinimą, nurodoma, kad priekabiavimas dėl lyties turėtų būti suprantamas kaip bet koks žeminantis ir nukreiptas prieš asmens lytį verbalinis arba neverbalinis elgesys, kuriuo siekiama pažeminti asmens orumą, tačiau juo nėra siekiama seksualinių santykių (Čeponytė, Žardeckaitė-Matulaitienė, 2017, p. 63). Šis išaiškinimas padeda išskirti pirmąjį atribojimo kriterijų, t. y. nusikalstamos veikos objektą. Priekabiavimo dėl lyties pagrindiniu tiesioginiu objektu laikomas žmogaus orumas, o BK 152 straipsnyje. įtvirtintos veikos, kaip jau minėta, seksualinio apsisprendimo laisvė.

Kitas atribojimo kriterijus – tai veikos padarymo būdas. BK 152 straipsnyje įtvirtintas baudžiamasis nusižengimas padaromas tik pasinaudojant priklausomumu, tuo tarpu lygių galimybių įstatyme tokių nuostatų nėra. Svarbu ir tai, kad priekabiavimo dėl lyties veiksmai paprastai yra nukreipti ne į konkretų asmenį, o į asmenų grupę, kurią vienija tas

pats požymis, t. y. lytis. Pavyzdžiui, jei moteris darbe nuolat girdi nepriimtinius seksistinio pobūdžio juokus, jie nebūtinai turi būti siejami konkrečiai su jos asmeniu, bet apskritai su visa moterų gimine, o nukentėjusioji priklausydama jai, jaučiasi įžeista (Pilinkaitė Sotirovič, Samuolytė, 2019, p. 15). Tuo tarpu seksualinio priekabiavimo (BK 152 straipsnis) atveju vulgarūs ar panašūs veiksmai turi būti atlikti, tokio pobūdžio pasiūlymai ar užuominos pateikti konkrečiam asmeniui, nes nenustačius konkretaus adresato, baudžiamoji atsakomybė yra negalima.

Trečiuoju atribojimo kriterijumi pripažįstamas veikos tikslas. Seksualinio priekabiavimo atveju, darydamas šią nusikalstamą veiką kaltininkas siekia seksualiai bendrauti ar pasitenkinti. Tuo tarpu remiantis lygių galimybių įstatymu priekabiavimo dėl lyties tikslas yra įžeisti žmogaus orumą ir sukurti bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką.

Ketvirtasis kriterijus neteisėtos veikos subjektas. Tiek priekabiavimo dėl lyties, tiek seksualinio priekabiavimo subjektas yra specialusis, tačiau skiriasi jį apibūdinantys požymiai. Už seksualinį priekabiavimą remiantis 152 straipsnio 1 dalimi atsako pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas 16 metų sulaukęs fizinis asmuo nuo kurio nukentėjusysis yra pagal tarnybą ar kitaip priklausomas. Tuo tarpu už priekabiavimą dėl lyties remiantis ANK 81 straipsnio 1 dalimi administracinė atsakomybė gali būti traukiami tik juridinių asmenų vadovai, darbdaviai ar kiti atsakingi asmenys.

Seksualinį priekabiavimą (BK 152 straipsnis) neretai gali būti sudėtinga atskirti nuo kito nusikaltimo seksualinio apispredimo laisvei, t. y. privertimo lytiškai santykiauti (BK 151 straipsnis). Ir viena, ir kita norma kriminalizuoja amoralių siekį patenkinti savo seksualinius norus, numato priklausomumo požymį, sukelia atitinkamas pasekmes nukentėjusiajam (Milinis *et al.*, 2013, p. 179), todėl būtina išanalizuoti jų atskyrimo kriterijus.

Pirmiausia, šias veikas padeda atskirti baigtumo momentas. Remiantis BK 151 straipsnio 1 dalimi baudžiamojon atsakomybėn traukiamas tas, kas grasindamas panaudoti smurtą, panaudodamas kitokią psichinę prievartą arba pasinaudodamas asmens priklausomumu privertė jį lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). Valstybės žinios, 89-2741). Jau pačioje normos dispozicijoje vartojamas veiksmažodis „privertė“ nurodo, kad siekiant inkriminuoti šį nusikaltimą būtina nustatyti padarinius, t. y. lytinį santykiavimą ar kitokį lytinės aistros tenkinimą su nukentėjusiuoju prieš jo valią. Kitaip tariant, BK 151 straipsnyje įtvirtinto nusikaltimo sudėtis yra materialinė, o veika laikoma baigta privertus nukentėjusįjį asmenį lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su

kaltininku ar jo nurodytu asmeniu (Milinis *et al.*, 2013, p. 177). Tuo tarpu seksualinio priekabiavimo sudėtis, kaip jau minėta, yra formali, jis laikomas baigtu jau nuo vulgarių ar panašių veiksnių pradėjimo arba nuo tokio pat pobūdžio pasiūlymų arba užuominų pareiškimo momento, materialūs padariniai nėra reikalingi. Kaip pažymi A. Gutauskas, atribojant šias veikas, reikia vertinti, ar nukentėjusiojo valia buvo palaužta. Jei taip, t. y. išgautas nukentėjusiojo sutikimas, atsiranda daugiau motyvacijos taikyti privertimo normą. O jei nukentėjusysis nepalūžo – daugiau motyvacijos taikyti seksualinio priekabiavimo normą (Milinis *et al.*, 2013, p. 179). Kita vertus, veikos baigtumo momentas turi būti vertinamas kompleksiskai kartu su kitais atribojimo kriterijais, nes pastangos priversti asmenį tenkinti lytinę aistrą, jeigu šis nesutinka to daryti, gali būti pripažintos pasikėsiniu priversti lytiškai santykiauti (Abramavičius *et al.*, 2009, p. 188). Taigi, vien tik veiksnių BK 151 straipsnio dispozicijoje numatytų veiksnių atlikimas jau gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę.

Antra, privertimą lytiškai santykiauti nuo seksualinio priekabiavimo padeda atskirti ir veikos padarymo būdas. BK 152 straipsnyje nurodoma, kad seksualinis priekabiavimas padaromas pasinaudojant tarnybiniu ar kitokiu priklausomumu, o BK 151 straipsnyje papildomai numatytas ir grasinimas ateityje panaudoti fizinį smurtą, tuojau pat ar ateityje pavartoti kitokią psichinę prievartą, kurių seksualinio priekabiavimo sudėtyje nėra. Kaip teisingai pažymi O. Fedosiuk privertimo lytiškai santykiauti normai būdinga ryškesnė psichinė prievarta (Milinis *et al.*, 2013, p. 179).

Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad psichinės prievartos panaudojimas turėtų būti suprantamas kaip pavojingas tyčinis poveikis kito žmogaus psichikai, verčiant bijoti, kad dėl tolesnių grasinančiojo veiksnių ar neveikimo atsiras tam tikrų neigiamų pasekmių (Fedosiuk, 2001, p. 106). Grasinimas panaudoti fizinį smurtą – viena iš psichinės prievartos formų. Teismų praktikoje nurodoma, kad grasinimai pavartoti fizinį smurtą gali būti išreiškiami žodžiais (pavyzdžiui, teigiant, kad jei nukentėjusysis asmuo nesutiks lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku, prieš jį bus pavartotas fizinis smurtas) arba kitokio pobūdžio veiksmais, pavyzdžiui, į nukentėjusįjį nukreipiamas peilis, šautuvas ar kitas daiktas, kuriuo galima sužaloti kūną (Klaipėdos apygardos teismo 2014 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Matyti, kad šiuo atveju psichinė prievarta yra aiškiai išreikšta, grasinimai – pavojingi, akivaizdūs, nukentėjusiajam sukeliama baimės jausmas. Seksualinio priekabiavimo atveju kaltininko veiksmai yra daugiau nemalonūs, nei bauginantys (Milinis *et al.*, 2013, p. 179).

Kitokios prievartos panaudojimas gali būti grasinimas sunaikinti, sugadinti turtą tuoj pat ar ateityje, grasinimas padaryti kitokią žalą, pažeisti nukentėjusiojo ar jo artimo

asmens interesus, grasinimas paskleisti kompromituojančią informaciją ir panašiai (Abramavičius *et al.*, 2009, p. 188). Šių veiksmų seksualinio priekabiavimo norma neapima.

Kita vertus, abiem veikoms būdingas pasinaudojimas priklausomumu, kuris nėra susijęs su grasinimais panaudoti fizinį smurtą ar kitokia prievarta, todėl šiuo atveju nusikalstamas veikas atriboti tampa sunkiau. Antai, kyla klausimas kaip turėtų būti kvalifikuojami kaltininko veiksmai, jei jis pasiūlo priklausomam asmeniui lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar jo nurodytu asmeniu. Autorės nuomone, šiuo atveju nenustačius vertimo požymio veika galėtų būti pripažinta seksualiniu priekabiavimu pagal BK 152 straipsnį, nes siekiant inkriminuoti BK 151 straipsnį prievarta turi būti stipresnė, nukentėjusysis turi būti įbauginamas.

Šias veikas padeda atriboti ir subjektyviosios pusės požymis, t. y. specifinis tikslas. BK 152 straipsnyje įtvirtinta, kad būtinuoju veikos požymiu yra tikslas seksualiai bendrauti ar pasitenkinti, jo nenustačius baudžiamoji atsakomybė negalima. Tuo BK tarpu BK 151 straipsnyje specialus tikslas nenumatytas ir veikos kvalifikavimui reikšmės neturi.

Seksualinį priekabiavimą ir privertimą lytiškai santykiauti tam tikrais atvejais padeda atriboti nusikalstamos veikos subjektas. Kaip jau minėta, BK 152 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto baudžiamąjį nusižengimo subjektu gali būti tik fizinis pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas asmuo, nuo kurio nukentėjusysis yra pagal tarnybą ar kitaip priklausomas. Tuo tarpu už nepilnamečio privertimą lytiškai santykiauti atsako ir juridinis asmuo.

Neretai seksualinį priekabiavimą gali būti sudėtinga atskirti nuo jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkinimo (BK 153 straipsnis). Pagal šį straipsnį baudžiamąjį atsakomybėn traukiamas tas, kas atliko jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkinimo veiksmus (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). Valstybės žinios, 89-2741). BK 152 straipsnyje ir BK 153 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos yra formalios, taip pat panašios savo subjektyviaja puse, t. y. gali būti padaromos tik tiesiogine tyčia, tačiau turi ir tam tikrų skirtumų.

Pirmasis skirtumas – tai nusikalstamos veikos objektas. Seksualinio priekabiavimo atveju kėsiniama į asmens seksualinio apsisprendimo laisvę, taip pat į garbę ir orumą. Jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkinimo atveju – į asmens seksualinį neliečiamumą, t. y. apsaugą nuo pernelyg ankstyvų lytinių santykių.

Skiriasi ir nukentėjusysis. Pagal BK 152 straipsnį nukentėjusiuoju gali būti vyras ir moteris nuo 16 metų. Tuo tarpu pagal BK 151 straipsnį nukentėjusiais pripažįstami berniukai ir mergaitės iki 16 metų.

Galimos situacijos, kai kaltininkas jaunesnio nei 16 metų nukentėjusiojo atžvilgiu neteisėtus veiksmus atlieka ilgą laiką, per kurį nukentėjusysis pasiekia šią amžiaus ribą ar sulaukia pilnametystės. Tokiu atveju kyla klausimas: ar veika turi būti kvalifikuojama tik kaip tęstinis jaunesnio nei šešiolikos metų asmens tvirkinimas, ar kaltininko veiksmai papildomai turi būti kvalifikuojami ir kaip seksualinis priekabiavimas? Baudžiamosios teisės doktrinoje šis klausimas nenagrinėtas. Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo bylą, kurioje D. D. buvo kaltinamas tuo, kad nuo 2006 m. lapkričio 4 d. iki 2010 m. vasario 21 d. atliko neteisėtus seksualinio pobūdžio veiksmus prieš savo mažametę podukrą S. G., t. y. ją bučiavo, rankomis per drabužius lietė jos krūtinę ir sėdmenis. Šiuos neteisėtus veiksmus kaltininkas tęsė ir nuo 2006 m. lapkričio 4 d. iki 2011 m. gegužės 25 d., t. y. ir po to, kai S. G. 2010 m. vasario 21 d. sukako 14 metų. Teisėjų kolegija nusprendė, kad šioje situacijoje išvelgtinos dviejų nusikaltimų sudėty, nes jomis kėsintasi į skirtingus objektus. Neteisėtus seksualinio pobūdžio veiksmus atlikdamas nuo 2006 m. lapkričio 4 d. iki 2010 m. vasario 21 d. kaltininkas kėsinosi mažamečio, t. y. asmens iki 14 metų, seksualinį neliečiamumą, o nuo 2006 m. lapkričio 4 d. iki 2011 m. gegužės 25 d. – į seksualinio apsisprendimo laisvę (Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, ši nutartis leidžia daryti išvadą, kad tais atvejais, kai neteisėti veiksmai prieš 16 metų nesulaukusį nukentėjusįjį vykdomi ilgą laiką, per kurį jis pasiekia „sutikimo amžiaus“ ribą, veika kvalifikuojama pagal BK 153 ir BK 152 straipsnius.

Seksualinį priekabiavimą nuo jaunesnio nei 16 metų asmens tvirkinimo padeda atskirti ir tikslas. BK 153 straipsnyje tikslas kaip būtinas nusikalstamos veikos požymis nenumatytas ir gali būti bet koks, tai veikos kvalifikavimui reikšmės neturi. Tuo tarpu siekiant kaltininkui inkriminuoti seksualinį priekabiavimą būtina nustatyti, kad kaltininkas siekė seksualiai bendrauti ar pasitenkinti.

Skiriasi ir subjektas. BK 153 straipsnyje įtvirtinta, kad subjektu gali būti pakaltinamas arba ribotai pakaltinamas 16 m. sulaukęs fizinis asmuo bei juridinis asmuo (Abramavičius et al., 2009, p. 188). Baudžiamosios teisės doktrinoje randama nuomonių, kad bendrovės negali būti nubaustos už nusikaltimus, kurie iš prigimties reikalauja fizinio asmens veiksmų, kaip yra nusikaltimų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui atveju (Gruodytė, Žižienė 2009, p. 197). Tačiau įstatymo leidėjas BK 153 straipsnio 2 dalyje aiškiai nurodo, kad už jaunesnio nei šešiolikos metų asmens tvirkinimą atsako ir juridinis asmuo, todėl nustačius jo atsakomybės sąlygas, bendrovė turėtų būti traukiama baudžiamojon atsakomybėn. Tuo tarpu už seksualinį priekabiavimą atsako tik fizinis

asmuo, kuris be bendrųjų požymių (amžius, pakaltinamumas), turi specialųjį, t. y. nukentėjusysis yra nuo jo pagal tarnybą ar kitaip priklausomas.

Dar vienas į seksualinį priekabiavimą panašus nusikaltimas yra lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą. BK 151¹ straipsnis turi 3 dalis ir kiekviena jų apibrėžia skirtingas nusikaltimų sudėtis, o seksualinį priekabiavimą sunkiausia atriboti nuo BK 151¹ straipsnio 3 dalies. Joje įtvirtinta, kad baudžiamas tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas arba įstatymuose nustatytų įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu turintis asmuo, arba pasitikėjimu, autoritetu arba įtaka nepilnamečiui piktnaudžiavęs asmuo, lytiškai santykiavęs ar kitaip tenkinęs lytinę aistrą su tuo nepilnamečiu asmeniu, jeigu nebuvo išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiuoti požymių (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). Valstybės žinios, 89-2741).

Skiriasi šių veikų objektas. BK 151¹ straipsnio 3 dalyje numatyta veika kėsিনamasi į asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą (Milinis *et al.*, 2013 p. 181). Kaip jau minėta, seksualinio priekabiavimo sudėtis neapima žalos ar jos grėsmės seksualiniam asmens neliečiamumui. Kita vertus, būtina pažymėti, kad BK 151¹ straipsnio 3 dalyje numatytos veikos objektas tam tikrais atvejais gali būti tik asmens seksualinio apsisprendimo laisvė, todėl šis atribojimo kriterijus negali būti pagrindinis. Tas pats pasakytina ir apie nukentėjusįjį. Pagal BK 151¹ straipsnio 3 dalį nukentėjusiuoju gali tik nepilnametis, vyresnis nei 14 metų ir jaunesnis nei 18 metų (Abramavičius *et al.*, 2009, p. 190). Seksualinio priekabiavimo atveju nukentėjusiuoju laikomas asmuo nuo 16 metų. Tokios aplinkybės lemia, kad skiriasi ir šių veikų nukentėjusysis. Seksualinio priekabiavimo atveju nukentėjusiuoju laikomas asmuo nuo 16 metų. Matyti, kad tais atvejais, kai nukentėjusiajam yra 16 – 18 metų, šis požymis gali kelti atribojimo sunkumų, todėl būtina vadovautis ir kitais.

BK 152 straipsnio 1 dalyje ir BK 151¹ straipsnio 3 dalyje numatytas nusikalstamas veikas atriboti padeda ir padarymo būdas. Seksualinis priekabiavimas padaromas pasinaudojant tarnybiniu ar kitokiu priklausomumu. Tuo tarpu lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą padaromas piktnaudžiaujant įstatymuose įtvirtintais nepilnamečio asmens atžvilgiu turimais įgaliojimais.

2020 m. lapkričio 5 d. įstatymu XIII-3350 atlikus pakeitimus BK 151¹ straipsnio 3 dalyje numatytas dar vienas nusikalstamos veikos padarymo būdas, kurio nerasime seksualinio priekabiavimo sudėtyje – tai piktnaudžiavimas pasitikėjimu, autoritetu arba

įtaka. Baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, kad piktnaudžiavimas pasitikėjimu paprastai suprantamas kaip nukentėjusiojo pasitikėjimo, kuris atsiranda subjektus siejančių santykių, panaudojimas piktam (Fedosiuk, 2006, p. 72). Teismų praktikoje ši nuostata plėtojama ir nurodoma, kad piktnaudžiavimo pasitikėjimu požymį galima inkriminuoti tada, kai asmuo (kaltininkas) pasinaudoja ar net specialiai sudaro tokią situaciją, kad nukentėjusysis neturi kitos išeities, kaip tik priimti tokį pasiūlymą, su juo sutikti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Piktnaudžiavimas autoritetu ar įtaka galėtų būti suvokiamas kaip kaltininko pasinaudojimas tuo, kad jo nuomonė, pasaulėžiūra ir veiksmai nukentėjusiajam yra labai reikšmingi.

Veikų baigtumo momentas taip pat skiriasi. Seksualinis priekabiavimas laikomas baigtu nuo vulgarių ar panašių veikslių atlikimo, tokio pobūdžio pasiūlymų ar užuominų pateikimo. Tuo tarpu BK 151¹ straipsnio 3 dalyje numatytos nusikalstamos veikos sudėtis – materialiai (Milinis *et al.*, 2013, p. 181). Būtinasis požymis yra padariniai, t. y. privertimas lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą.

Dar vienas šių nusikalstamų veikų skirtumas – subjektas. Nors tiek BK 152 straipsnyje, tiek BK 151¹ straipsnio 3 dalyje numatytas subjektas privalo turėti specialiuosius požymius, tačiau jie yra skirtingi. BK 151¹ straipsnio 3 dalyje numatyta, kad subjektu gali būti tik tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas, turintis įstatymuose nustatytą įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu (Milinis *et al.*, 2013 p. 182). Atlikus BK pakeitimus papildomai numatyta, kad subjektu gali būti ir asmuo, piktnaudžiavęs pasitikėjimu, autoritetu arba įtaka. Tuo tarpu seksualinio priekabiavimo subjekto specialusis požymis – nukentėjusiojo tarnybinė ar kitokia priklausomybė nuo jo.

Apibendrinant galima teigti, kad BK 152 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nusikalstamą veiką nuo administracinio nusižengimo padeda atskirti veikos objektas, jos padarymo būdas ir tikslai, subjektas bei platesnis nukentėjusiųjų ratas. Nuo panašių nusikalstamų veikų seksualinį priekabiavimas yra atskiriamas pagal objektyviają pusę, specialų tikslą ir subjektą.

Išvados

1. Prielaidos seksualinio priekabiavimo kriminalizavimui atsirado dar vergovės laikotarpiu dėl istoriškai patriarchalinėje visuomenėje išsisknijusios moterų priklausomybės nuo vyrų. Laikui bėgant, veikos pripažinimui nusikalstama didelę įtaką darė jos platus paplitimas, socialinėms vertybėms daroma žala, didėjantis gyventojų įsitikimas, kad siekiant efektyviai kovoti su šia neteisėta veika, būtina ją drausti baudžiamaisiais įstatymais. Teisiškai veikos kriminalizavimui Lietuvoje didžiausią įtaką turėjo Europos Sąjungos teisės aktai.
2. Vertinant objektyviuosius seksualinio priekabiavimo nusikalstamos veikos sudėties požymius, darytina išvada, kad daugiausia sunkumų teisinėje praktikoje sukelia seksualinio priekabiavimo alternatyvių veikų nustatymas, nes jos apibūdintos vertinamaisiais požymiais, kurių turinys nėra vienareikšmiškai atskleistas nei baudžiamosios teisės teorijoje, nei teismų praktikoje. Be to, veikų, pasireiškiančių į vulgarius panašių pasiūlymu ar užuominų pateikimu, įtvirtinimas seksualinio priekabiavimo sudėtyje kelia abejonių dėl to, kad jas itin sudėtinga atskirti nuo vulgarių pasiūlymų ar užuominų. Be to, tai gali prieštarauti *ultima ratio* principui, nes tokios veikos paprastai nesiekia baudžiamosios teisės uždraustoms veikos būdingo pavojingumo.
3. Vertinant subjektyviuosius seksualinio priekabiavimo nusikalstamos veikos sudėties požymius pastebėta, kad specialaus tikslo, t. y. seksualiai bendrauti ar seksualiai pasitenkinti, samprata yra pakankamai aiškiai suformuluota baudžiamosios teisės doktrinoje, todėl didesnių sunkumų jį nustatinėjant teismų praktikoje nekyla. Paprastai su sunkumais nesusiduriama ir nustatinėjant kaltės formą ir rūšį (tiesioginę tyčią) seksualiniame priekabiavime.
4. Palyginus Lietuvos ir pasirinktų užsienio valstybių, tai yra Vokietijos bei Prancūzijos, baudžiamuosius įstatymus pastebėta, kad atsakomybė už seksualinį priekabiavimą numatyta visose pirmiau nurodytose valstybėse, tačiau skiriasi įtvirtinti nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Vokietijoje baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą kyla tik už fizinių veiksmų atlikimą, Prancūzijoje tik už pakartotinį priekabiavimą žodžiu ar veiksmu. Visose minėtose šalyse siekiant inkriminuoti šią nusikalstamą veiką būtina nustatyti specialų tikslą, tačiau jis yra skirtingas (Vokietijoje – įžeisti nukentėjusįjį, Prancūzijoje – pažeminti žmogaus orumą). Pirmiau nurodytų užsienio valstybių teisinio

reguliavimo ypatumas – kvalifikuotos seksualinio priekabiavimo sudėties
įtvirtinimas baudžiamuosiuose įstatymuose.

5. BK 152 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nusikalstamą veiką nuo administracinių nusižengimų, t.y. seksualinio priekabiavimo ir priekabiavimo dėl lyties, padeda atskirti veikos objektas, jos padarymo būdas, tikslai, subjektas bei platesnis nukentėjusiųjų ratas. Nuo BK XXII skyriuje įtvirtintų panašių nusikalstamų veikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, seksualinis priekabiavimas yra atskiriamas pagal objektyviają pusę, specialų tikslą ir subjektą.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Tarptautinės konvencijos, rekomendacijos ir kt.

1. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948). *Valstybės žinios*, 2006, 68-2497.
2. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (1966). *Valstybės žinios*, 2002, 77-3288.
3. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (1966). *Valstybės žinios*, 2002, 77-3290.
4. Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (1979). *Valstybės žinios*, 1996, 21-549.
5. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (2011). UNTSer 367, No. 52313.

Europos Sąjungos reglamentai, direktyvos ir kt.

6. Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. rugsėjo 23 d. direktyva 2002/73/EB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaugštinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu. *OL L 73*, p. 1.
7. Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. liepos 5 d. direktyva 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo. *OL L 73*, p. 255.
9. Europos Komisijos 1991 m. lapkričio 27 d. rekomendacija 92/131/EEC dėl vyrų ir moterų orumo apsaugos darbe. *OL L 49*, p. 1.
10. Europos Komisijos 1992 m. vasario 24 d. seksualinio priekabiavimo darbe mažinimo praktikos kodeksas. *C 027*, p.1.
11. Europos Parlamento 2017 m. spalio 26 d. rezoliucija dėl kovos su seksualiniu priekabiavimu ir prievarta ES. *OJ C 346*, p. 1.

Kodeksai, įstatymai

12. Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (1998). *Valstybės žinios*, 112-3100.
13. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.

14. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262.
15. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, 114-5115.
16. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151-1, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-1, 100-2, 152-1, 251-1 straipsniais įstatymas (2014). TAR, 3404.
17. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015). TAR, 11216.
18. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 147-1, 151-1, 189, 214, 218, 224-1 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas (2020). TAR, 24234.

Užsienio valstybių baudžiamieji įstatymai

19. Criminal Code of the French Republic (1992). [interaktyvus] (su pakeitimais iki 2021-04-01). Priega per internetą:
https://www.legislationline.org/download/id/8546/file/France_CC_am012020_fr.pdf [žiūrėta 2021 m. balandžio 10 d.].
20. German Criminal Code (1998). [interaktyvus] (su pakeitimais iki 2021-04-01). Priega per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html [žiūrėta 2021 m. balandžio 10 d.].

Specialioji literatūra

1. Abramavičius, A. ir kt. (2001). *Baudžiamoji teisė. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas*. Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas.
2. Abramavičius, A. ir kt. (2001). *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas.
3. Abramavičius, A. ir kt. (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
4. Abramavičius, A. ir kt. (2009). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras.
5. Abramavičius, A. ir Švedas, G. (2008) Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos. *Teisė*, 66 (1), 8-18.
6. Bitel, L. (2002). *Women in Early Medieval Europe, 400–1100*. Cambridge: Cambridge University Press.

7. Brooks, L., & Perot, A. R. (1991). Reporting sexual harassment: Exploring a predictive model. *Psychology of Women Quarterly*, 15(1), 31–47.
8. Čeponytė, M. ir Žardeckaitė-Matulaitienė, K. (2017). Seksistinių nuostatų reikšmė seksualinio priekabiavimo atpažinimui. *Informacijos mokslai*, 80, 61-80.
9. Čeponytė, M. ir Žardeckaitė-Matulaitienė, K. (2019). Jaunų suaugusiųjų subjektyviai
10. suvokto seksualinio priekabiavimo patyrimo, atsako į seksualinį priekabiavimą ir seksualinio priekabiavimo pasekmių analizė. *Visuomenės sveikata*, 2(85), 35-45.
11. Dambrauskienė, A. (2015). Šmeižimo kriminalizacijos pagrindumas ir tikslingumas: kai kurių objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių analizė. *Teisė*, 95, 39-51.
12. Dromm, K (2012). *Sexual Harassment: An introduction to the conceptual and ethical*
13. *issues*. Canada: Broadview press.
14. Dvilaitis, V. (2004). Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį. *Jurisprudencija*, 60, 104-114.
15. European Union Agency for Fundamental Rights (2015). *Violence against women: an EU-wide survey. Main results report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
16. European Parliament (2018). *Bullying and sexual harassment at the workplace, in public spaces, and in political life in the EU*. [online] (modified 2018-05-14). Available at: <https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/8b1bb35a-5801-11e8-ab41-01aa75ed71a1>
17. Fedosiuk, O. (2007). Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujausios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. *Jurisprudencija*, 8(98), 54–61.
18. Fedosiuk, O. (2012). Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė. *Jurisprudencija*, 19, 716-734.
19. Fedosiuk, O. (2016). Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos potologija. *Teisės apžvalga*, 2 (14), 28-47.
20. Gruodytė, E. ir Žižienė, S. (2009). Juridinis asmuo – nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsiprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas. *Socialinių mokslų studijos*, 2(2), 193–206.
21. Hebert, C. (2019). Dignity and Discrimination in Sexual Harassment Law: A French Case

22. Study. *Washington and Lee Journal of Civil Rights and Social Justice*, 25(1), 2-50.
23. Hornale, T. (2017). The new German law on sexual assault and sexual harassment. *German Law Journal*, 18(6), 1310-1329.
24. Hornle, T. (2018). MeToo - Implications for Criminal Law? *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 6, 115-135.
25. Jurėnienė, V. (2018). Lietuvos moterų veikla 1988–1992 metais: iššūkiai ir galimybės. *Informacijos mokslai*, 82, 97-114.
26. Kareniauskaitė, M. (2019). Smurto lyties pagrindu sampratos Lietuvoje vėlyvuojų sovietmečiu ir posovietinės transformacijos metu. *Kriminologijos studijos*, 7, 104–132
27. Keinys, S. (2012). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, septintas pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
28. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. Lietuvos Respublikos ketvirtasis pranešimas pagal tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą [interaktyvus] (modifikuota 2019-07-19). Prieiga per internetą:
https://www.urm.lt/uploads/default/documents/Lietuvos_IV_prane%C5%A1imas_ICCPR_galutinis.pdf [žiūrėta 2021 m. sausio 12 d.].
29. Luzon, G. (2017). Criminalising Sexual Harassment. *The Journal of Criminal Law*, 81(5), 345-370.
30. Mackinnon, C. and Siegel, R. (2003). *A Short History of Sexual Harassment*. New Haven: Yale University Press.
31. Milinis, A. ir kt. (2013). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia.
32. Nielsen, M., Bjorkelo, B. and Einarsen, S. (2010). Sexual Harassment: Prevalence, Outcomes, and Gender Differences Assessed by Three Different Estimation Methods. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19, 252-274.
33. Nocius, J. (1998). *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
34. Paludi, M. et al. (2015). *Sexual Harassment in Education and Work Settings: Current Research and Best Practices for Prevention*. California: California.
35. Piesliakas, V. (2006). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia.
36. Pilinkaitė Sotirovič, V. ir Samuolytė, J. (2019). *Teisiniai ir socialiniai – psichologiniai seksualinio priekabiavimo aspektai: kaip atpažinti?* Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras.

37. Pranka, D. (2008). Pasikėsimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 113(11), 34-41.
38. Stockdale, M. (1995). *Sexual Harassment in the Workplace: Perspectives, Frontiers, and Response Strategies*. Carbondale: SAGE Publications.
39. Švedas, G. (2012). Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika. *Teisė*, 82, 12-25.
40. Tangri, S., Burt, M., Johnson, L. (1982) Sexual Harassment at Work: Three Explanatory Models. *Journal of social issues*. 38(4), 33–54.
41. Ustilaitė, S., Juškelienė, V. ir Petronis, A. (2007). Paauglių lytinės elgsenos ir psichoemocinės būsenos sąsaja. *Soter : religijos mokslo žurnalas*, 21 (49), 85-95.
42. Ūselė, L. (2010). Jaunų pilnamečių (18-20 metų) socialinė branda – nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų jiems taikymo veiksnys. *Teisės problemos*, 2 (68), 58-91
43. Ūselė, L. ir Dobrynina, M. (2012). *Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų taikymo 18–20 metų jaunuoliams Lietuvoje tyrimas*. Vilnius: Teisės institutas.
44. Vagonis, A., Gečienė, A. ir Steiblienė, V. (2015). Perceptions of sexual harassment experience during residency training: Relations with gender, marital status, anxiety and depressive symptoms and quality of life. *Biological Psychiatry & Psychopharmacology*, 17 (2), 47–52.
45. Vaičiūnienė, L. (2003). *Seksualinis priekabiavimas: nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas?* Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas.
46. Vengalė, L. (2012). *Metodinės rekomendacijos dėl seksualinio priekabiavimo ir priekabiavimo dėl lyties bei nurodymo diskriminuoti prevencijos*. Vilnius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.
47. Veršekys, P. (2008). Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos. *Teisė*, 68, 186-198.
48. Veršekys, P. (2013). *Vertinamieji nusikalstamos veikos požymiai*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
49. Zippel, K. (2006). *The politics of sexual harassment*. Cambridge: Cambridge University Press.

50. Weijers, I. (2016). The minimum age of criminal responsibility in continental Europe has a solid rational base. *The Northern Ireland legal quarterly*, 67(3), 301-310

Teismų praktika

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai:

1. *Lebedef prieš Komisiją* [ESTT], Nr. C-268/05 [2006-02-07]. ECLI:EU:F:2011:90
2. *Sabine von Colson ir Elisabeth Kamann prieš Land Nordrhein-Westfalen* [ESTT], Nr. 14/83 [1984-04-10]. ECLI:EU:C:1984:153

Konstitucinio Teismo jurisprudencija:

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 117-4239.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 112-7315.

Bendros kompetencijos teismų praktika:

5. Lietuvos Aukščiausiasis Teismo 2011 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-258/2011
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-239-139/2015
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-66-976/2016
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-123-895/2017
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-202-303/2017
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-976/2019
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-14-1073/2020
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-Nr. 7-73-511/2021

13. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. balandžio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. E2-3596-727/2019
14. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-247/2013
15. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. liepos 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-357-398/2017
16. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-149-318/2019
17. Panevėžio apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-441-168-2009
18. Panevėžio apygardos teismo 2011 m. lapkričio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-637-350-2011
19. Klaipėdos apygardos teismo 2014 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-104-458-2014
20. Panevėžio apygardos teismo nutartis 2016 m. liepos 15 d. baudžiamojoje byloje Nr. 1A-184-491/2016
21. Šiaulių apygardos teismo 2018 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-321-354/2018
22. Kaišiadorių rajono apylinkės teismo 2011 m. sausio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-17-359/2011
23. Plungės apylinkės teismo 2019 m. spalio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-369-995/2019

Užsienio valstybių teismų praktika:

24. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1976 m. balandžio 20 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 74-186.
25. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1991 m. gruodžio 3 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 96-568.

SANTRAUKA

Magistro darbe analizuojama Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 152 straipsnyje įtvirtinto baudžiamojo nusižengimo, t. y. seksualinio priekabiavimo, sudėtis.

Pirmoje dėstymo dalyje aptariamos socialinės, teisinės šios veikos kriminalizavimą nulėmusios prielaidos bei šio reiškinio paplitimas Europoje ir Lietuvoje.

Antroje dėstymo dalyje pateikiama seksualinio priekabiavimo sudėties analizė. Nagrinėjamas nusikalstamos veikos objektas ir nukentėjęsysis, seksualinio priekabiavimo veikos, priklausomumo požymis, specialus subjektas bei specifinis tikslas, atskleidžiama jų problematika, pateikiama aktuali teismų praktika. Taip pat šioje dalyje lyginami BK 152 straipsnyje įtvirtinto baudžiamojo nusižengimo sudėties požymiai su kitų užsienio, t. y. Vokietijos ir Prancūzijos, baudžiamųjų įstatymų, numatančių atsakomybę už seksualinį priekabiavimą, nuostatomis. Pateikiami pozityvūs užsienio valstybių reguliavimo pavyzdžiai, galimi iškylančių reglamentavimo problemų sprendimo būdai.

Trečioje dalyje aptariamas seksualinio priekabiavimo atirbojimo nuo administracinės teisės nusižengimų, t. y. Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo bei Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo pažeidimo, klausimas. Taip pat pateikiami atirbojimo nuo kitų nusikaltimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui (privertimo lytiškai santykiuoti, lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą bei jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkinimo) kriterijai. Analizuojama šiuo klausimu aktuali teismų praktika.

SUMMARY

This master's thesis analyzes the composition of sexual harassment, criminalized in Lithuanian Criminal Code Article 152.

The first part of the work discusses social and legal preconditions for sexual harassment criminalization. It also reveals the prevalence of this phenomenon in Europe and Lithuania.

In the second part of this thesis the elements of the composition of sexual harassment are thoroughly analyzed. The object of the crime, the victim, acts of harassment, a sign of dependence, a special subject and a specific purpose are discussed, the problematic aspects are revealed, relevant case law is submitted. In this part elements of *corpus delicti* of sexual harassment established in Lithuanian Criminal Code are compared with German and France criminal law provisions. Moreover, positive examples of foreign regulation are presented.

In the third part of the thesis sexual harassment is delimited from administrative offenses, such as violation of Republic of Lithuania Law on Equal Opportunities for Women and Men and violation of Republic of Lithuania Law on Equal Treatment. In this part sexual harassment is also delimited from other crimes and misdemeanours against freedom of human sexual self-determination and inviolability, such as sexual assault, satisfaction of sexual desires by violating a minor's freedom of sexual self-determination and/or inviolability and sexual molestation of a person under the age of sixteen years. Relevant case law on this issue is also analyzed.